ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 25 (1662) | Аўторак, 27 сакавіка 1962 года | Цана 4 кап.

ТРЭЦІ ЎСЕСАЮЗНЫ З'ЕЗД КАМПАЗІТАРАЎ АДКРЫЎСЯ

МАСКВА, 26 сакавіка. (ТАСС). Сёння ў Вялікім Крамлёўскім палацы пачаў работу Трэці Усесаюзны з'езд кампазітараў. Залу запоўнілі прадстаўнікі творчых арганізацый саюзных і аўтаномных рэспублік краіны — кампазітары, музыказнаўцы, музыканты-выканаўцы, дзеячы літаратуры і мастацтва.

Паяўленне ў ложах таварышаў Л. І. Брэжнева, Г. І. Воранава, Ф. Р. Казлова, А. М. Касыгіна, О. В. Куусінена, А. І. Мікаяна, Д. С. Палянскага, М. А. Суслава, М. С. Хрушчова, П. Н. Дземічава, Л. Ф. Ільічова, Б. М. Панамарова, А. М. Шалепіна дэлегаты і госці з'езда сустрэлі гарачымі працяглымі апладысментамі.

Кароткім уступным словам з'езд адкрыў старэйшы кампазітар краіны Ю. А. Шапорын. Ён адзначыў, што за пяць гадоў з часу Другога з'езда савецкія музыканты, акрыленыя агульным духоўным уздымам нашага народа, многа і плённа папрацавалі на карысць сацыялістычнай культуры. Ён падкрэсліў, што Праграма Камуністычнай партыі, прынятая XXII з'ездам КПСС, — гэты важнейшы дакумент эпохі — адкрывае нябачаныя перспектывы і перад савецкім музычным мастацтвам.

Ю. А. Шапорын паведаміў удзельнікам з'езда, што ў зале прысутнічаюць зарубежныя дэлегацыі з многіх краін свету. Ён сардэчна вітаў дарагіх гасцей.

Удзельнікі з'езда з вялікай аднадушнасцю выбіраюць у ганаровы прэзідыум Прэзідыум Цэнтральнага Камітэта партыі на чале з М. С. Хрушчовым.

Выбіраюцца кіруючыя органы: прэзідыум, сакратарыят, мандатная і рэдакцыйная камісіі.

Аднагалосна прымаецца наступны парадак работы з'езда.

1. Даклад «На шляху да музычнай культуры камунізма» (стан і задачы савецкай музычнай творчасці ў святле рашэнняў XXII з'езда КПСС).
2. Даклад цэнтральнай рэвізійнай камісіі.
3. Даклад мандатнай камісіі.
4. Аб праекце новага статута Саюза кампазітараў СССР.
5. Выбары праўлення Саюза кампазітараў СССР.
6. Выбары цэнтральнай рэвізійнай камісіі.

Цёпла сустрэты прысутнымі на з'ездзе выступіў член прэзідыума, сакратар ЦК КПСС М. А. Суслаў. Ён зачытаў прывітанне Цэнтральнага Камітэта КПСС, звернутае да з'езда. Дэлегаты і госці з вялізарнай увагай выслухалі яго. У зале доўга грымелі апладысменты.

Ад імя ўдзельнікаў з'езда старшынствуючы Д. Д. Шастаковіч выказаў Цэнтральнаму Камітэту гарачую падзяку за давер'е і мудрую дапамогу. Ён запэўніў, што савецкія кампазітары будуць энергічна змагацца за далейшы росквіт музычнай культуры камунізма.

Слова для даклада «На шляху да музычнай культуры камунізма» атрымлівае першы сакратар праўлення Саюза кампазітараў СССР Ц. Н. Хрэннікаў.

Тамара Цыкунова, перадавая работніца магілёўскага завода «Электрарухавік». Фота Г. УСЛАМАВА (БЕЛТА).

ЖЫВЕ Ў ВЁСЦЫ ІНТЭЛІГЕНТ...

Ул. УРБАНОВІЧ,
настаўнік

Валеўка. Маленькая вёска паблізу легендарнага возера Свіцязь. Калгас, сярэдняя школа, бальніца, аптэка, сельпо, сельсавет, ветучастак, пошта. Тыповая беларуская вёска. Жыве тут і працуе больш за 60 чалавек інтэлігенцыі—людзей, якія скончылі вышэйшыя і сярэднія навучальныя ўстановы. Гэта педагогі, урачы, ветэрынары, аграномы, заатэхнікі, работнікі культасветустаноў, служачыя. У кожнага з іх, вядома, вельмі многа службовых спраў. Але ёсць у кожнага і дадатковая «служба»—грамадская праца.

Уласна, яны непарыўныя і аднолькава важныя—служба, за якую сельскі інтэлігент атрымлівае заработную плату, і «служба», за якую ніхто яму не плаціць. Хаця сказаць так—значыць, сказаць няпраўду. Бо і за грамадскую «службу», тым больш, калі нясеш яе са шчырым сэрцам, з глыбокай і добрай думкай пра тых, каму служыш—і за яе інтэлігент атрымлівае плату. Своеасаблівую плату. Плату пашанай і любоўю аднавяскоўцаў.

Што такое інтэлігент на вёсцы? Ці зменшыла ролю яго як носьбіта разумнага, светлага, вечнага шырокае пранікненне ў вёску кнігі, радыё, тэлебачання, кіно? Не, не зменшыла. Больш таго—павялічыла і ўскладніла. Бо чым шырэйшым становіцца кругагляд чалавека, тым больш узнікае ў яго пытанняў. Але калі ў горадзе са сваімі пытаннямі чалавек ідзе ў бібліятэку, лекторый, да адпаведнага спецыяліста, дык у вёсцы з такімі пытаннямі ідуць да нас—настаўнікаў, урачоў, культработнікаў. Коласаўскі Лабановіч і не сніў, што селянін можа прыйсці да настаўніка з такім складаным палітычным ці навуковым пытаннем, з якім прыходзяць часам да нас.

Вось сяджу я і пераглядаю падпісныя лісты на 1962 год. Шмат газет і часопісаў дастаўляе пошта ў вёску. Тут розныя выданні: «Коммунист» і «Огонёк», «Полымя» і «Юность», «Наука и религия» і «Вокруг света», «Знание—сила» і «Советский экран». Ці толькі для сябе выпісваюць усё гэта мае таварышы? І для сябе, каб не адстаць, каб быць на ўзроўні часу; і для іншых — суседзяў, вучняў, землякоў, каб прапанаваць ім артыкул ці апавяданне, каб здолець растлумачыць тое, што іх зацікавіла, адным словам, каб несці ў народ веды.

З гэтай жа мэтай створана ў вёсцы група Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў. 15 членаў групы—настаўнікаў, урачоў, спецыялістаў сельскай гаспадаркі—больш за сто пяцьдзесят разоў выступілі на працягу года перад насельніцтвам. Часам здараецца што, каб прачытаць лекцыю ці даклад, неабходна ісці пешшу ў халодную зімовую ноч за тры-пяць кіламетраў. І гэта робіцца. Робіцца не за плату, не ў пагоні за славай, а з пачуцця неабходнасці памагчы народу зразумець веліч сённяшніх дзён.

Ды хіба толькі лекцыі! А ўдзел у гуртках мастацкай самадзейнасці? Ніводзін канцэрт для насельніцтва не абыходзіцца без удзелу сельскай інтэлігенцыі. Выкладчык музыкі і спеваў Валеўскай сярэдняй школы А. Бразоўскі кіруе хорам пры сельскім Доме культуры. Калі калгас прапанаваў яму плату, ён успрыняў гэта, як абразу. Дырэктара Багудзенскай сямігадовай школы В. Сакевіча калгаснікі выбралі старшынёю калгаса. Але гэта не перашкаджае яму чытаць лекцыі, удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці. Глыбока чалавечныя адносіны да людзей, увага да людзей, забяспечылі яму пашану калгаснікаў.

Ні адна падзея ў жыцці нашай калгаснай вёскі не праходзіць без удзелу сельскай інтэлігенцыі. І на агітпункце, і на жывёлагадоўчай ферме, і на таку—усюды вы сустрэнеце сельскага інтэлігента.

Але ў гэтым артыкуле хочацца мне сказаць і пра іншае. Пра тое, што рабілі б мы значна больш, калі б не прыкрыя цяжкасці. Я маю на ўвазе цяжкасці, якіх не так ужо складана было і пазбегчы—яны не заканамернасць часу, а вынік няўважлівасці некаторых мясцовых кіраўнікоў да сельскай інтэлігенцыі.

Возьмем, напрыклад, жыллё. Асноўная маса настаўнікаў, аграномаў, служачых вымушана жыць на вёсцы ў нанятых кватэрах. Умовы для працы і адпачынку ў такіх кватэрах больш чым неспрыяльныя. Два гады таму назад я працаваў у вёсцы Райца. Жылі ў маленькім пакойчыку ў сялянскай хаце. Змясціць кнігі ў кватэры не было дзе. Некалькі сот тамоў ляжала на гарышчы, у кладовай, кнігі псаваліся.

Вечар. Прыходзім з жонкаю са школы (працавалі ў дзве змены). Хочацца адпачыць. Уключаю радыё, але адразу ж—стук гаспадыні ў перагародку.

— Выключце! Дзеці спяць!

І я выключаю. Надыходзіць ноч. З-за сценкі чуецца дзіцячы плач. Дзіцячы плач—гэта, безумоўна, натуральна і нічога не зробіш, але спаць я не магу. Мне скажуць: «Неабходна было змяніць кватэру». Але змяніць не было як. Мае калегі жылі яшчэ ў горшых умовах, часамі ў адным пакоі з сям'ёю і дзецьмі гаспадара.

У Валеўцы пры школе ёсць чатыры аднапакаёвыя кватэры, у якіх жывуць чатыры сям'і. Цесната. Прадукты захоўваюцца ў калгаснікаў-суседзяў або проста на двары ля дома ў прыстасаваных для гэтай мэты скрынках, кнігі—на гарышчы. Кватэры рамантуюцца дрэнна, на рамонт і ўпарадкаванне іх сельсавет грошай не адпускае.

Што ў такіх умовах не толькі працаваць, але і жыць цяжка — гэта бясспрэчна.

Частка сельскай інтэлігенцыі імкнецца пабудаваць свае дамы. Гэта не праяўленне дробнаўласніцтва, а проста—жыццёвая неабходнасць. Самая актуальная бытавая праблема ў жыцці сельскай інтэлігенцыі—жыллёвая.

Камунізм патрабуе ўсебаковага развіцця асобы чалавека. Значыць, клопаты аб духоўным і культурным росце чалавека, у тым ліку і сельскага інтэлігента,—гэта неад'емная частка нашага жыцця. Радыё, густая сетка бібліятэк, кіно садзейнічаюць культурнаму і духоўнаму росту сельскага інтэлігента, як і кожнага чалавека. Але не заўсёды мы можам карыстацца ўсім гэтым. Проста ў нас мала часу, асабліва ў настаўнікаў, хаця нямногія з іх працуюць у школе больш як па тры гадзіны ў дзень. Калі лічыць, што амаль кожнаму сельскаму настаўніку неабходна прымаць удзел у рабоце секцыі класных кіраўнікоў, у рабоце прадметных камісій, вытворчых нарад, педсаветаў, наведваць палітзаняткі, прафсаюзныя сходы, кіраваць работай аднаго, а то і двух гурткоў, то выйдзе, што два-тры вечары на тыдні ён «засядае» часамі па тры-чатыры гадзіны. У многіх школах не цэняць час настаўніка. Кожнаму наўмысна робяць «вокны» ў раскладзе і даказваюць, што гэта нібыта спрыяе паляпшэнню яго работы.

А колькі ў настаўніка марнай, часта зусім непатрэбнай пісаніны... Ён піша каляндарныя планы і планы выхаваўчай работы ў двух экземплярах, рабочыя планы на кожны ўрок, вядзе дзённік назіранняў за вучнямі, кожную чвэрць адну і тую ж адзнаку запісвае ў класны журнал, і ў ведамасць паспяховасці, і ў асабовую справу, і ў вучнёўскі дзённік. А калі ўлічыць, што многія настаўнікі пачатковых класаў вядуць два класы, то адзін толькі экземпляр каляндарных планаў на паўгоддзе займае ў іх каля 60 старонак. У некаторых месцах настаўнікаў прымушаюць нават дзяжурыць начамі ў сельсавеце. Я не гавару ўжо аб такіх рэчах, як праверка сшыткаў, наведванне бацькоў, падрыхтоўка да выхаваўчых мерапрыемстваў, педагагічная прапаганда, выпуск насценных газет і да т. п. Усё гэта забірае ў сельскага настаўніка шмат часу, неабходнага, каб чытаць метадычную і мастацкую літаратуру, сістэматычна слухаць радыё і наведваць кіно, працаваць над павышэннем свайго ідэйнага і культурнага ўзроўню.

Бывае і крыўднае, грубае ў адносінах да сельскага інтэлігента. У вёсцы Малюшыцы Карэліцкага раёна старшыня калгаса тав. Зантовіч патрабаваў ад дырэктара школы зняць адну прыбіральшчыцу з работы і вярнуць яе на працу ў калгас. Пытанне паставілі на абмеркаванне мясцкома. Настаўнік тав. Маляйковіч выступіў у абарону прыбіральшчыцы (ніякіх юрыдычных падстаў для зняцця яе з работы не было). Праз некаторы час старшыня калгаса (чалавек з вышэйшай адукацыяй) дае ўказанне: «Адключыць электрычнае святло ў тав. Маляйковіча». Патрабавалася ўмяшанне першага сакратара райкома партыі, каб настаўніку зноў падключылі электрасвятло.

Часта нас папракаюць, што летам мы не працуем у калгасе, што некаторыя сельскія інтэлігенты трымаюць свае каровы, маюць зямельны ўчастак і г. д. Але ніколі не чуў ніхто з нас, каб крытыкавалі каго-небудзь за тое, што і па мяса, і па муку, і па масла, і па іншыя прадукты мы ездзім за 20—40 км у горад. І зямельныя ўчасткі, і карова, і паездкі па прадукты ў горад—гэта вялікая для

(Заканчэнне на 4-й стар.)

З кінакамерай па рэспубліцы

Мінская студыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў выпусціла на экраны гарадскіх кінатэатраў і сельскіх клубаў кіначасопіс «Савецкая Беларусь» № 7, першы сюжэт якога «Каб край наш багацеў» прысвечаны рабоце рэспубліканскай нарады маладых механізатараў сельскай гаспадаркі ў Мінску.

Далей гледачы даведаюцца аб тым, што ўступіла ў строй другая чарга Аршанскага ільнокамбіната, папрысутнічаюць на VI з'ездзе мастакоў Беларусі, зробяць экскурсію па аўдыторыях і лабараторыях галоўнага корпуса універсітэта імя Леніна, будаўніцтва якога закончана ў Мінску, пазнаёмяцца з работай торфапрадпрыемства «Калпеніца» Брэсцкай вобласці.

Выклікае цікавасць у гледачоў і кінасюжэт аб новых узорах мэблі, якую пачала выпускаць Бабруйская мэблевая фабрыка.

АПЯВАЦЬ СУЧАСНАСЦЬ, ВУЧЫЦЦА Ў НАРОДА

Восем дзён працягваўся ў Мінску IV з'езд кампазітараў Савецкай Беларусі. Дэлегаты і госці, пры актыўным удзеле шырокай грамадскасці, пазнаёміліся з вялікай колькасцю новых твораў беларускай музыкі, пачынаючы ад дзіцячых песень, камерна-інструментальных п'ес і мініяцюр і канчаючы буйнымі маштабнымі сімфанічнымі палотнамі, операй і балетам. Праслуханыя творы, самыя розныя па тэматыцы і зместу, неаднолькавыя па майстэрству выклікалі сапраўдную творчую дыскусію, жывы таварыскі абмен думкамі.

Перад тым, як пачаць спрэчкі, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Я. Цікоцкі даў слова для даклада старшыні рэвізійнай камісіі І. Кузняцову, які даволі падрабязна ахарактарызаваў стан творчых і матэрыяльна-фінансавых спраў у Саюзе кампазітараў БССР, указаў на цэлы рад істотных недахопаў, што мелі месца ў рабоце праўлення за справаздачны перыяд.

Творчую дыскусію па праслуханых музычных творах і спрэчкі па справаздачнаму дакладу адкрыў кампазітар Л. Кауфман (Украіна). Ён перадаў удзельнікам з'езда цёплае сяброўскае прывітанне ад украінскіх кампазітараў і музыказнаўцаў. Прамоўца сказаў, што, мяркуючы па тых шматлікіх творах, якія прагучалі на з'ездаўскіх канцэртах, стваральнікі беларускай музыкі дамагліся значных творчых поспехаў. Л. Кауфман падзяліўся сваімі ўражаннямі аб канцэртных праграмах. Так, да ліку лепшых твораў ён адносіць цікава і ярка напісаную вакальна-сімфанічную паэму «Вечна жывыя» Г. Вагнера, дзе аўтар добра выкарыстоўвае жаночы хор; сімфонію Л. Абеліёвіча, балет «Мара» Я. Глебава. Шмат цікавых знаходак, гаворыць прамоўца, ёсць у оперы Ю. Семянякі «Калючая ружа». Але ён раіць кампазітару зрабіць яшчэ адзін варыянт гэтага твора — аперэтачны: замяніць прозай музычныя рэчытатывы, перагледзець інструментоўку.

Слова мае музыказнаўца з Алма-Аты А. Кельберг.

— Дарагія таварышы беларускія кампазітары! — сказаў ён.— На гэтым з'ездзе, вядома, вам хацелася б чуць толькі прыемныя і салодкія прамовы. Адна казахская прымаўка гаворыць: калі будзеце гаварыць соладка — змяя выпаўзе з нары. Вось чаму пасля знаёмства з беларускай музыкай я хачу падзяліцца сваімі думкамі не толькі аб тым, што мне ў ёй спадабалася, але і аб тым, што выклікала нездавальненне. На фоне вялікай колькасці добрых твораў, што прынеслі слухачам эстэтычную асалоду, на з'ездзе прагучала нямала шэрай, пасрэднай музыкі. А. Кельберг лічыць, што віяланчэльны канцэрт і санату для габоя і фартэпіяна П. Падкавырава, «Карнавальную сюіту» Я. Дзягцярыка, кантату «Радуйся, наша зямля» І. Кузняцова і рад іншых твораў не варта было ўключаць у канцэртныя праграмы.

Пагаджаючыся са станоўчай ацэнкай Л. Кауфмана, дадзенай ім вакальна-сімфанічнай паэме Г. Вагнера «Вечна жывыя», музыказнаўца з Казахстана дадае ад сябе, што музыка яе меладычная, яркая, багатая фарбамі, аркестравымі знаходкамі. Парадавалі яго і змястоўныя, сур'ёзныя па думцы інструментальныя творы Д. Камінскага, напісаныя з бляскам, у добрых традыцыях. Больш падрабязна А. Кельберг спыняецца на разглядзе оперы «Калючая ружа» Ю. Семянякі, лічачы яе музыку вельмі цікавай, напеўнай і запамінальнай. У гэтым творы ёсць выдатныя знаходкі, гаворыць прамоўца, у прыватнасці каларатурны вакаліз на фоне галопу, тэлефоннае арыёза ў другім акце, некаторыя харавыя песні, сцэна ап'янення. І як шкада, што ў аркестравай музыцы оперы амаль адсутнічаюць элементы сімфанічнага развіцця, няма кульмінацый у сярэдзіне актаў. Назіраецца аднастайнасць фактуры і аркестравых прыёмаў, не ўсе меладычныя інтанацыі адпавядаюць нашай рэчаіснасці. Аднак, нягледзячы на гэтыя недахопы, нельга змяншаць значэнне гэтай сучаснай оперы.

Спадабалася А. Кельбергу Першая сімфонія маладога кампазітара Д. Смольскага, як найбольш цэласны і гарманічны па форме твор. Цікавасць выклікаў і канцэрт для цымбал таго ж аўтара, але, на думку прамоўцы, гэта — хутчэй сімфанічная п'еса з саліруючым фартэпіяна, чым твор, спецыяльна напісаны для народнага аркестра. Пра сімфонію Л. Абеліёвіча музыказнаўца з Алма-Аты сказаў, што яна напісана рукою добрага прафесіянала, але ў ёй адчуваецца ўплыў Шастаковіча. У першай частцы відаць некаторая лёгкаважкасць галоўных тэм, выклікае супярэчлівае ўражанне пасакалія, а асноўнае — здзіўляе некаторая няпэўнасць нацыянальнай глебы. Фінал, які павінен быць лагічным завяршэннем цыкла, аказаўся непадрыхтаваным папярэднім развіццём і таму выглядае не зусім радасным. Радасць тут засмучана скептычнай усмешкаю, у адрозненне ад светлага настрою Трэцяй сімфоніі Я. Цікоцкага, поўнай нацыянальных напеўных мелодый. А. Кельберг станоўча адгукнуўся аб першых сімфоніях Р. Бутвілоўскага і Ул. Чараднічэнкі.

Маскоўскі кампазітар І. Болдыраў выступіў з крытычным разглядам музычна-сцэнічных твораў. У оперы Ю. Семянякі яго засмуціў некаторы налёт вульгарнасці. Сам падыход да вобразнай характарыстыкі герояў, да драматычнай сітуацыі, прамоўца лічыць больш аперэтачным, чым оперным. У той жа час, на яго думку, у балеце, вельмі даступным і меладычным па музыцы, адчуваецца клопат кампазітара аб нацыянальным каларыце персанажаў і наогул усяго твора.

— На працягу тыдня, раніцаю і ўвечары, мы слухалі беларускую музыку, — так пачала сваю прамову загадчык сектара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору А. Ладыгіна. — Слухалі ў жывым выкананні і механічным запісе, слухалі ў розных аўдыторыях і канцэртных залах, у оперным тэатры. Дзве асноўныя думкі склаліся ў мяне ў сувязі з праслуханай музыкай, калі гаварыць у самым агульным плане. Па-першае, наша кампазітарская арганізацыя папоўнілася таленавітай моладдзю, якая даволі смела заявіла аб сабе; па-другое, наступіў прыкметны пералом у самой творчасці нашых кампазітараў. З'явіліся, нарэшце, творы, на падставе якіх можна весці размову пра сапраўдную сучаснасць у музыцы. Праўда, адна сучасная тэма яшчэ не з'яўляецца рашаючай у творы.

І тут А. Ладыгіна спасылаецца на оперу Ю. Семянякі. Па тэме, гаворыць яна, «Калючая ружа»— твор сучасны, але калі меркаваць па яго музычных вобразах, па музычнай мове і сродках увасаблення, дык гэтай сучаснасці амаль няма. Пераважаюць адчувальныя сентыментальныя інтанацыі. Наконт вызначэння жанра «Калючай ружы», пра яе блізкасць да аперэты ўжо гаварылася многімі, аднак аўтары і пастаноўшчыкі не згодны з гэтым. Больш цікавым музыказнаўца лічыць балет Я. Глебава «Мара», у якім вабяць не толькі маляўнічасць інструментоўкі, пошукі «касмічных» тэмбраў, але і значнасць музыкі, размах і шырыня музычнага дыхання.

Глыбока ўсхвалявалі А. Ладыгіну і такія творы, як сімфоніі Д. Смольскага, Л. Абеліёвіча, Ул. Чараднічэнкі.

А. Ладыгіна таксама зазначае, што строгага адбору твораў для паказу на з'ездзе, відаць, не было і таму ў праграмы ўвайшлі дзве нецікавыя сімфанічныя п'есы з цыкла «Марскія карціны» Я. Дзягцярыка і малавыразны, стылістычна стракаты віяланчэльны канцэрт П. Падкавырава. Прамоўца шкадуе, што за апошні час разладзіліся творчыя кантакты паміж музыказнаўцамі трох асноўных устаноў рэспублікі — Саюза кампазітараў, кансерваторыі і Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Музыказнаўцы працуюць ізалявана адзін ад аднаго.

Ад імя ваенных музыкантаў і дырыжораў узорнага духавога аркестра штаба Беларускай ваеннай акругі і ўсіх аркестраў часцей удзельнікаў з'езда вітаў дырыжор А. Майзлер. Ён спыніўся на некаторых прынцыпова важных пытаннях прапаганды духавой музыкі ў рэспубліцы. Духавыя аркестры адыгрываюць вялікую ролю ў эстэтычным выхаванні народа, таму што яны пастаянна маюць сувязь з шырокімі масамі радавых слухачоў. На жаль, гаворыць прамоўца, нашы кампазітары недастаткова аддаюць увагі гэтым творчым калектывам. Мала і вельмі рэдка пішуць для іх новыя творы. У рэпертуары ваенных музыкантаў амаль адсутнічае беларуская музыка, калі не лічыць некалькіх маршаў, напісаных кампазітарамі рэспублікі да Усебеларускага фестывалю моладзі. Праўда, ёсць некаторыя пералажэнні для духавога аркестра, выкананыя асобнымі аўтарамі. Але гэтыя пералажэнні чамусьці не выдаюцца, а ляжаць нерухома ў Міністэрстве культуры і рэспубліканскім Доме народнай творчасці. А хіба гэта дапушчальны факт, што да гэтага часу ў нас не выдадзена масавым тыражом партытура Гімна Беларускай ССР, і кіраўнікі шматлікіх самадзейных аркестраў самі яго інструментуюць для выканання?

Горкаўскі кампазітар Б. Благавідаў адзначыў высокі прафесіянальны ўзровень выканання канцэртных праграм. Ён задаволены, што ўдалося бліжэй і ўсебакова пазнаёміцца з творчасцю беларускіх аўтараў і столькі пачуць новай музыкі. Але чаму такое знаёмства адбываецца толькі на нашых з'ездах? — гаворыць Б. Благавідаў. — Чаму мы не можам наладзіць сталую сувязь паміж асобнымі творчымі саюзамі ў няз'ездаўскі час, каб ездзіць адзін да аднаго з творчымі справаздачамі і абменьвацца навінкамі музыкі?

Высока ацэньваючы балет Я. Глебава за яго ярка вызначаную тэматыку, канфліктнасць і кантрастнасць эпізодаў і правільна размеркаваныя кульмінацыі, Б. Благавідаў сказаў, што гэты твор заслугоўвае самай шырокай прапаганды і ён будзе прасіць кіраўніцтва Горкаўскага тэатра ўключыць гэты балет у рэпертуарны план. Затым горкаўскі кампазітар пачынае палеміку з некаторымі папярэднімі прамоўцамі ў адносінах оперы «Калючая ружа». Можна гаварыць пра недастатковае майстэрства аўтара, зазначае ён, але ўсё ж оперны спектакль хвалюе гледачоў, дзякуючы сваёй сучаснай тэматыцы і многім музычным якасцям (дасціпна выкарыстана, у прыватнасці, вакальная партыя ў галопе, добрая музыка вальса). Але самае галоўнае, гэтая опера захапляе сваёй песеннасцю. Праўда, прамоўцу таксама не задавальняе жанравая няпэўнасць твора Ю. Семянякі: ці гэта опера, ці аперэта. Для оперы не хапае разгорнутага сімфанічнага абагульнення, сімфанічных кульмінацый, а для аперэты—так званых каскадных нумароў, камедыйнага гумару. Відаць, кампазітару варта прыслухацца да крытыкі і зрабіць для сябе сякія-такія вывады на будучыню.

Гаворачы ў дадатак да ўжо сказанага пра няўдалы віяланчэльны канцэрт П. Падкавырава, Б. Благавідаў лічыць гэты твор разнастыльным па музыцы. Партыя саліруючага інструменту напісана ў ім неапраўдана цяжка і невыразна ў рэгістравых адносінах. Сімфонія Д. Смольскага — безумоўна патрэбны твор, але ў ім яшчэ не ўсё добра зроблена і таму зусім дасканалым яго нельга назваць.

Пра эстэтычнае выхаванне працоўных і прапаганду музычнага мастацтва ў рэспубліцы гаварыў на з'ездзе мастацкі кіраўнік Беларускай філармоніі І. Палівода.

— Перад намі стаіць задача,— сказаў ён, — значна палепшыць абслугоўванне канцэртамі сельскага насельніцтва, шырока разгарнуць музычна-адукацыйную работу сярод дзяцей і юнацтва, наладзіць папулярызацыю камернай музыкі. Без актыўнай дапамогі кампазітараў і музыказнаўцаў работнікам філармоніі адным проста цяжка з гэтым справіцца і дамагчыся жаданых вынікаў.

Больш падрабязна І. Палівода спыняецца на стане нашага эстраднага мастацтва. У нашай філармоніі пастаянна дзейнічаюць ад васьмі да адзінаццаці брыгад беларускіх эстрадных артыстаў. На жаль, адзначае прамоўца, гэты аператыўны і вельмі патрэбны жанр мастацтва яшчэ не ў пашане ў беларускіх пісьменнікаў і кампазітараў. Наадварот, з іх бо-

(Заканчэнне на 2-й стар.)

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА КАМПАЗІТАРАЎ

Адбыўся пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР, які разгледзеў арганізацыйныя пытанні.

Старшынёй праўлення саюза выбраны народны артыст СССР Я. К. Цікоцкі, намеснікамі — народны артыст СССР Р. Р. Шырма, заслужаны дзеяч мастацтва БССР А. В. Багатыроў, сакратаром — музыказнаўца І. Г. Нісневіч.

Лёгкім штрыхам

Сяброўскія шаржы М. ЛІСОЎСКАГА.

Ул. Алоўнікаў.

П. Падкавыраў.

Я. Цікоцкі і М. Аладаў.

АПЯВАЦЬ СУЧАСНАСЦЬ, ВУЧЫЦЦА Ў НАРОДА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

ку да эстрады адчуваецца нейкая пагарда. Толькі сапраўднымі вясёлымі і змястоўнымі інтэрмедыямі, песнямі і куплетамі, напісанымі рукою вопытнага майстра слова і музыкі, мы можам закрыць дарогу на эстраду рознай халтуры, пошласці і безгустоўнасці. Хто ж, як не літаратары і кампазітары рэспублікі ў цеснай садружнасці з выканаўцамі, заклікаНы закласці моцныя асновы сапраўды нацыянальнага эстраднага мастацтва.

Далей у сваім выступленні І. Палівода закранае пытанні крытыкі, якая, на яго погляд, часам не зусім аб'ектыўна ацэньвае работу творчага калектыву. Ён раіць для больш строгага складання праграм публічных канцэртаў наладжваць папярэднія праслухоўванні новых буйных твораў пры ўдзеле шырокай грамадскасці і з абавязковым адкрытым іх абмеркаваннем.

Ці патрэбна нам бытавая музыка, музыка для быту? — такое пытанне закрануў намеснік дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору А. Залескі.

Сапраўды, цяпер шырокія колы грамадскасці, наш друк змагаюцца за тое, каб дапамагчы савецкаму народу стварыць новыя звычаі і абрады, каб пераасэнсаваць усё добрае ў старых звычаях і абрадах і каб гэта ўвайшло ў быт нашых людзей. І вось у гэтых адносінах вельмі вялікую ролю павінна адыграць музыка. Камсамольскае вяселле, дзень нараджэння дзіцяці — гэтыя радасныя, шчаслівыя падзеі ў жыцці чалавека патрабуюць адпаведных радасных, вясёлых песень, якіх, на жаль, нашы кампазітары пакуль што не напісалі. Няма ў нас масавых песень, прысвечаных розным грамадскім падзеям, калі, напрыклад, праводзяць юнакоў у Савецкую Армію або калі прадстаўнікі гарсавета ці райсавета ўручаюць маладым людзям пашпарт і г. д. Бытавая музыка, песні для розных сямейных свят і наогул для сэрца, для душы нам вельмі патрэбны, і кампазітарам варта гэта ўлічыць у сваёй далейшай працы.

Старэйшая беларуская музыказнаўца Л. Мухарынская ў пачатку свайго выступлення пашкадавала, што на з'езд не запрасілі хоць бы некалькі вядучых самадзейных харавых калектываў, якія славяцца сваім народна-песенным багаццем. Пасля гэтага яна пачала размову аб беларускай сімфанічнай музыцы, аб апошніх дасягненнях у гэтым жанры. Л. Мухарынская адзначае пашырэнне тэматыкі і кола музычных вобразаў у творчасці кампазітараў старэйшага пакалення (у прыватнасці, яна мела на ўвазе Шостую сімфонію М. Аладава). Прамоўца станоўча адгукнулася аб першых сімфоніях Ул. Чараднічэнкі, Р. Бутвілоўскага і Д. Смольскага. Аб сімфоніі апошняга аўтара музыказнаўца гаворыць як аб свежым творы, які захапляе сваёй глыбінёй, шчырасцю. Палемізуючы з А. Кельбергам, Л. Мухарынская абвяргае яго сцвярджэнні адносна «надуманасці» і «штучнасці» задумы сімфоніі Л. Абеліёвіча.

— З праслуханых твораў відаць, — сказаў музыказнаўца Б. Смольскі, — што кампазітарская моладзь на гэтым з'ездзе паказала сапраўднае майстэрства. Музыка яе з'яўляецца вельмі эмацыянальнай, выразнай і сучаснай у поўным сэнсе гэтага слова.

Ён зазначае, што беларускія кампазітары яшчэ слаба працуюць у вельмі важным оперна-балетным жанры, не ствараюць для музычнай сцэны новыя творы з вобразамі герояў нашых дзён. Прамоўца выступіў з рэзкай крытыкай у адрас оперы «Калючая ружа», у якой, на яго думку, тэматызм і інтанацыйная сфера скіраваны да меладраматычнага надрыву і банальнасці. Мне здаецца, гаворыць Б. Смольскі, поспех «Калючай ружы» — гэта няпоўны поспех.

Большую частку свайго выступлення госць з Украіны — кампазітар Л. Каладуб — прысвяціў пытанню падрыхтоўкі музычных кадраў, у тым ліку стваральнікаў музыкі. Ён сказаў, што як на Украіне, так і ў Беларусі ў народзе ёсць нямала самабытных талентаў, але іх трэба толькі выявіць, знайсці і па-сапраўднаму заняцца з імі музычнай адукацыяй. Асабліва неабходна ўпарадкаваць сістэму падрыхтоўкі будучых музыкантаў у нашых спецыяльных школах-адзінаццацігодках, адкуль галоўным чынам прыходзяць студэнты ў кансерваторыю. Л. Каладуб зазначае, што беларускія кампазітары ў сваёй сімфанічнай творчасці мала аддаюць увагі нацыянальнаму фальклору.

Музыказнаўца А. Ракава ў асноўным вяла размову аб беларускіх масавых песнях, аб тым, што яны яшчэ не заваявалі шырокага прызнання ў народзе і не гучаць на ўсесаюзнай эстрадзе. Чаму так атрымліваецца? — пытае прамоўца. — У нашых песнях зашмат збітых меладычных зваротаў, беднасць рытмічнага малюнка і гарманічнай мовы, а некаторыя аўтары проста паўтараюць саміх сябе. Іншы раз у песнях сустракаюцца саладжавыя інтанацыі, як, напрыклад, у песні «З другам» Ю. Семянякі, «Я люблю» Ул. Алоўнікава з кінафільма «Веснавыя навальніцы». Дарэчы, нашы кампазітары, працуючы ў галіне музыкі для кіно, не стварылі яшчэ ніводнай песні, якая б з кінаэкрана адразу ішла ў жыццё, у народ. У стварэнні беларускай савецкай песні вялікую ролю адыгрывае садружнасць кампазітараў і паэтаў. На жаль, у нас такой садружнасці цяпер не адчуваецца, нашы кампазітары адарваліся ад паэтаў. Вось чаму многія песні пішуцца на няўдалыя і недасканалыя ў мастацкіх адносінах тэксты. А. Ракава гаворыць таксама аб прапагандзе беларускай музыкі ў рэспубліканскім друку і аб якасці правядзення музычных серад у Саюзе кампазітараў.

У сваёй прамове музыказнаўца Г. Глушчанка сказаў, што будучыя даследчыкі нацыянальнай беларускай музыкі напэўна адзначаць IV з'езд кампазітараў Беларусі як пераломны момант у гісторыі развіцця сімфанічнага жанра ў рэспубліцы. На думку прамоўцы, ва ўсіх сімфоніях, якія былі паказаны на з'ездзе, ёсць многа цікавага, яркага, змястоўнага, і амаль кожная з іх глыбока індывідуальная па сваёй музычнай мове, гармоніі, вобразнасці і разам з тым вылучаецца канкрэтнасцю задумы і зместу. Гаворачы аб Шостай сімфоніі М. Аладава, Г. Глушчанка выказаў думку, што ў ёй мала шчырасці, што ў яе некалькі халаднаватай музыцы пераважае рацыянальны пачатак.

Як і папярэднія прамоўцы, Г. Глушчанка адзначыў добрыя якасці вакальна-сімфанічнай паэмы Г. Вагнера «Вечна жывыя», балета Я. Глебава «Мара», Фартэпіяннага трыо А. Багатырова і выказаў крытычныя заўвагі ў адрас оперы Ю. Семянякі «Калючая ружа». Спыніўшыся на пытаннях майстэрства, прамоўца зазначыў, што яны застаюцца актуальнымі для кампазітарскай арганізацыі Беларусі і іх трэба разумець у самым шырокім сэнсе, а не як сукупнасць тэхналагічных сродкаў.

Працягваючы думку свайго ўкраінскага калегі Л. Каладуба, Г. Глушчанка гаворыць аб дрэннай падрыхтоўцы кампазітарскіх і музыказнаўчых кадраў у нашай рэспубліцы, што вельмі адмоўна адбіваецца на рабоце творчых арганізацый, радыё, тэлебачання, перыядычнага друку, музычных школ і вучылішчаў. Прамоўца прапануе арганізаваць пры кансерваторыі падрыхтоўчае аддзяленне для падрыхтоўкі кампазітараў і музыказнаўцаў, а пры музычных школах-дзесяцігодках метадычныя кабінеты.

Палемізуючы з аўтарамі крытычных заўваг аб оперы Ю. Семянякі «Калючая ружа», галоўны дырыжор Беларускага тэатра оперы і балета, народны артыст рэспублікі Л. Любімаў выказаў думку, што з'яўленне на сцэне тэатра спектакляў на сучасную тэматыку вельмі карысная справа і, нягледзячы на асобныя недахопы, гэтыя спектаклі заваявалі любоў і павагу слухачоў. Іх трэба разглядаць як творчыя спробы, якія рухаюць наперад беларускае музычнае мастацтва.

Па словах прамоўцы, калектыў тэатра вельмі цёпла сустрэў «Калючую ружу», ацаніў яе дадатныя якасці і гэтая ацэнка з'яўляецца правільнай. Працягваючы сваю думку, Л. Любімаў гаворыць: нам трэба паставіць справу так, каб пры ацэнцы мастацкага твора ўлічваўся голас шырокай грамадскасці, голас народа, сапраўднага творцы і самага галоўнага знаўцы духоўных каштоўнасцей сацыялістычнага грамадства. Прафесіянальная крытыка таксама павінна абапірацца на думку шырокай грамадскасці.

Заканчваючы сваю прамову, Л. Любімаў гаворыць, што Тэатр оперы і балета ў наступным сезоне адновіць оперы А. Багатырова «Надзежда Дурава» і Я. Цікоцкага «Міхась Падгорны».

Надзвычай важным для агульнага развіцця маладых кампазітараў, Р. Бутвілоўскі лічыць іх шырокае знаёмства з музыкай братніх рэспублік Савецкага Саюза. Прамоўца прапануе часцей арганізоўваць выезды маладых кампазітараў на паказы творчасці сваіх калег у Маскву і іншыя гарады. Для паляпшэння запісу твораў беларускай музыкі на магнітафонную плёнку Р. Бутвілоўскі раіць запрасіць у Мінск кваліфікаваных гукарэжысёраў, якія добра ведалі б апаратуру, акустыку і ўмелі б разбірацца ў партытурах. На яго думку, кнігагандаль прывозіць у нотныя магазіны Беларусі мала партытур і новых твораў кампазітараў братніх рэспублік і краін народнай дэмакратыі і гэта не дае магчымасці маладым музыкантам быць у курсе падзей сучаснага музычнага жыцця. Малымі тыражамі выдае музычную літаратуру Белдзяржвыдавецтва.

Р. Бутвілоўскі лічыць, што Канцэрт для віяланчэлі з аркестрам П. Падкавырава — твор мала цікавы і яго не трэба было ўключаць у праграмы канцэртаў з'езда, а Сімфонія Д. Смольскага пакідае ўражанне незавершанасці.

З вялікай, глыбока аргументаванай прамовай выступіў на з'ездзе маскоўскі кампазітар М. Чулакі.

— Мне вельмі прыемна бачыць, — сказаў ён, — як расце кампазітарская арганізацыя Беларусі. Саюз кампазітараў выходзіць на шырокую дарогу, узбагачаецца новымі маладымі сіламі. Побач з кампазітарамі старэйшага пакалення ўзнімаецца моладзь і старыя кадры супрацоўнічаюць з маладымі, спалучаючы вопыт і традыцыі з наватарствам і пошукамі. Гэта два бакі аднаго і таго ж працэсу, бо кожнае наватарства абапіраецца на традыцыю, кожная традыцыя нараджаецца як трамплін для наватарства.

Гаворачы аб праслуханых творах беларускай музыкі, М. Чулакі адзначыў, што ў Шостай сімфоніі М. Аладаў імкнуўся вырашыць складаную творчую задачу — даць абагулены сімфанічны вобраз, пераходзячы ад рыс вясёлых, радасных да момантаў трагічных, ад жарту, нават сарказму да момантаў вялікага напружання. І магчыма таму сімфонія мае крыху фрагментарны характар. Яна распадаецца на асобныя эпізоды, кожны з якіх успрыймаецца недастаткова ясна.

Сімфонія Л. Абеліёвіча, па ўражанню прамоўцы, — твор яскравы, майстэрскі, з вялікай жыццёвай напоўненасцю. Ён цудоўны па форме, у ім адчуваецца многа ад нацыянальнай музыкі, быту, інтанацый беларускіх народных песень.

Прычыны няўдачы Канцэрта для віяланчэлі з аркестрам П. Падкавырава М. Чулакі бачыць у вялікім разрыве паміж уступам танцавальнага і шумлівага характару, усёй аркестроўкай і вялай, нецікавай сольнай партыяй віяланчэлі.

Прамоўца высока ацэньвае музыку балета Я. Глебава «Мара», але адзначае слабасць лібрэта, якое надзвычай ужо надоўга пераносіць слухача ў капіталістычны свет з яго рэстаранамі і танцамі і вельмі мала расказвае аб падзеях у жыцці гераіні на Радзіме. Не

Лёгкім штрыхам

Р. Бутвілоўскі.

Т. Дубкова.

Ю. Семяняка.

Л. Абеліёвіч.

Д. Смольскі.

вельмі ўдалы і першы акт балета, асабліва сцэна, калі гераіня трапляе на савецкі карабель, у ёй мала сапраўды балетнага.

Музычны стыль твора вызначаецца занадта частым выкарыстаннем септакордаў, якія толькі перашкаджаюць, робяць уражанне быццам у творы няма гармоніі і надаюць крыху аднатонную характарыстыку персанажам спектакля.

Даўшы добрую ацэнку сімфоніям Ул. Чараднічэнкі і Р. Бутвілоўскага, прамоўца спыняецца на Сімфоніі Д. Смольскага, у якой побач з эмацыянальнасцю і пэўным майстэрствам ён бачыць і элементы залішняга песімізму і расчаравання, вытокамі якіх з'яўляюцца ўражанні аўтара ад літаратуры, музыкі.

Не задаволілі М. Чулакі канцэрты масавай песні і эстраднай музыкі, а таксама музыкі для дзяцей. У праграмах гэтых канцэртаў было мала новага і, за выключэннем некалькіх твораў, яны былі шэрымі і аднастайнымі. Стан беларускай эстраднай музыкі выклікае трывогу і патрабуе прыняцця неадкладных захадаў.

Трывога за стан выдавецкай справы прагучала ў выступленні старшага рэдактара рэдакцыі музычнай літаратуры Белдзяржвыдавецтва кампазітара Д. Камінскага. Ён расказаў аб тых цяжкасцях, з якімі даводзіцца сустракацца пры выданні і продажу нот. Галоўныя з іх — адсутнасць паліграфічнай базы, абмежаваны склад рэдакцыі, дрэннае распаўсюджанне кнігагандлем музычнай літаратуры, на якую быццам бы амаль няма заявак ад кніжных магазінаў рэспублікі.

Мала пасылаецца музычнай літаратуры ў братнія рэспублікі Савецкага Саюза, большасць выданняў разлічваецца толькі на патрэбы Беларусі. Недахопам з'яўляецца і тое, што пры складанні планаў выдавецтва праўленне Саюза кампазітараў не заўсёды ўключае ў іх толькі лепшыя творы, а часта дбае пра тое, каб усе без выключэння кампазітары былі прадстаўлены ў выдавецкім плане, не зважаючы на якасць іх музыкі.

— Беларуская кампазітарская арганізацыя прайшла вялікі, складаны шлях, — сказаў у сваёй прамове заслужаны дзеяч мастацтва РСФСР, кампазітар М. Каваль.— У яе гістарычным летапісе ёсць нямала добрых старонак, але не раз становішча ў творчым саюзе выклікала вялікую трывогу. Ужо многа гаварылася аб тым, што тут не было належнага таварыскага яднання. Пры правільным імкненні да нацыянальных вытокаў і народнасці, музычная творчасць некаторых беларускіх кампазітараў вылучалася недастатковай мастацкай пераканаўчасцю, рэзкім адставаннем іх майстэрства ад лепшых прыкладаў творчасці кампазітараў Савецкага Саюза. Хвараўтае ўспрыняцце крытыкі выходзіла часам нават за рамкі кампазітарскай крыўдлівасці. На жаль, некаторыя сляды гэтай з'явы мы, госці, адчулі і цяпер. Нам хацелася б бачыць беларускую арганізацыю моцнай і згуртаванай, каб таварыская, прынцыповая крытыка была пастаўлена ў ёй на патрэбную вышыню.

Далей прамоўца пералічыў творы, якія яму найбольш спадабаліся.

Гаворачы пра уверцюру М. Аладава «Звіні, маладосць», М. Каваль адзначыў яе народнасць, але кінуў папрок кампазітару за тое, што твор паслаблены недастатковасцю сімфанічнага патоку ў музыцы і дробнасцю аркестроўкі. Нацыянальны меладычны матэрыял, на думку прамоўцы, ёсць у сімфоніі Л. Абеліёвіча, у якой інтэлектуальны пачатак поўнасцю адпавядае эмацыянальнаму. Аднак залішняя аркестравая вытанчанасць твора часам затуманьвае яснасць нацыянальных матываў.

Прамоўца гаварыў аб яркай маляўнічасці аркестроўкі, сапраўдным кампазітарскім мысленні ў сімфоніях Р. Бутвілоўскага, Ул. Чараднічэнкі і Д. Смольскага і некаторым уплыве на гэтыя творы музыкі С. Пракоф'ева, Д. Шастаковіча і Р. Штрауса. На жаль, гаворыць М. Каваль, я не пачуў у творах маладых гарачай любві да народнай песеннасці. Ён заўважыў, што творчая моладзь, клапоцячыся аб тэхнічнай дасканаласці твораў, мала аддае ўвагі нацыянальным элементам у музычнай мове.

— Ад маладых мастакоў, — сказаў прамоўца, — чакаюць вельмі шчырай творчасці, вялікіх думак і разважанняў, шчырага і яркага адлюстравання жыцця. Таму сэрцам ніяк не ўспрымаеш змест сімфоніі Д. Смольскага, бо невядома, адкуль у музыцы гэтага юнака так многа безвыходнага смутку, адзіноты і індывідуалістычнай адасобленасці.

Аб вялікай рабоце беларускіх кампазітараў па эстэтычнаму выхаванню працоўных расказаў у сваім выступленні загадчык Маладзечанскага гарадскога аддзела культуры В. Носаў. За апошнія гады Саюз кампазітараў наладзіў вялікую колькасць сустрэч-канцэртаў з рабочымі прамысловых прадпрыемстваў, працаўнікамі сельскай гаспадаркі. Заўсёды яны праходзяць як вялікае свята беларускага музычнага мастацтва і прыносяць асалоду і карысць усім удзельнікам.

За дзейсную дапамогу мастацкай самадзейнасці савет гарадскога аддзела культуры і Дома народнай творчасці Маладзечна ўзнагародзілі Ганаровымі граматамі кампазітараў М. Аладава, Д. Лукаса, Ул. Алоўнікава і Ю. Семяняку, а Я. Цікоцкага і Р. Шырму залічылі ганаровымі кіраўнікамі калектываў мастацкай самадзейнасці горада.

Закранаючы пытанні прапаганды беларускай музыкі, прамоўца сказаў, што песні беларускіх кампазітараў для самадзейнасці выдаюцца нязначнымі тыражамі.

Аб тым, што кампазітар Ю. Семяняка правільна зразумеў крытыку ў свой адрас, сведчыла яго выступленне на з'ездзе, у якім ён падзякаваў сваім калегам за шчырую ацэнку яго оперы і парады, накіраваныя на яе паляпшэнне. Не згадзіўся ён толькі з крытыкай Б. Смольскага, якая, лічыць ён, па свайму характару была тэндэнцыйнай і ў многім несправядлівай.

Вырашэнню праблемы кадраў для кампазітарскага аддзялення кансерваторыі, па словах Ю. Семянякі, магло б дапамагчы адкрыццё ў Мінску харавога вучылішча-інтэрната, разлічанага на музычна-здольных дзяцей з усёй рэспублікі.

— У перыяд паміж III і IV з'ездамі кампазітараў Беларусі адбыліся вялікія падзеі ў жыцці нашага народа, — сказаў у сваёй прамове начальнік Упраўлення па справах мастацтва Я. Парватаў.— Адбыўся гістарычны XXII з'езд КПСС. Савецкі чалавек адным з першых апынуўся ў космасе. Усе гэтыя вялікія падзеі адбіліся на жыцці творчага калектыву кампазітараў.

На думку прамоўцы, балет Я. Глебава «Мара» — сур'ёзная з'ява ў нашым мастацтве. Оперны тэатр атрымаў вялікую перамогу, паставіўшы гэты спектакль. Далей Я. Парватаў гаворыць, што опера «Калючая ружа» не з'яўляецца творам ідэальным, але мае такія дадатныя якасці, якія дазваляюць прабачыць аўтару недахопы. Імкненне кампазітара, рэжысёра і дырыжора прачытаць гэты твор з пазіцый сённяшняга дня, стварыць у спектаклі атмасферу радасці, шчасця ў жыцці нашай моладзі, адлюстраваць яе імкненне ў будучыню згладжвае недахопы твора.

Прамоўца гаворыць, што Д. Смольскі няправільна лічыць гэты твор безгустоўным.

Пералічыўшы некаторыя творы, якія, на думку прамоўцы, вылучаюцца дадатнымі якасцямі, ён спыніўся на пытаннях павышэння майстэрства беларускіх кампазітараў, пажадаў ім пашырыць свае партытуры за кошт новых, сучасных, музычных інструментаў. Задача нашых кампазітараў,—гаворыць Я. Парватаў, — напісаць новыя творы на сучасную тэматыку, адлюстраваць жыццё савецкага чалавека — будаўніка камунізма. Трэба шукаць новыя шляхі, новыя формы для выяўлення новага зместу, праяўляць наватарства ў добрым разуменні гэтага слова і свята берагчы чысціню нашай ідэалогіі, чысціню нашага метаду сацыялістычнага рэалізму.

Рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, заслужаны дзеяч мастацтва рэспублікі А. Багатыроў у сваёй прамове гаварыў аб тым, што кансерваторыя адчувае недахопы ў кадрах для кампазітарскага і музыказнаўчага факультэтаў, аб дрэннай прафесіянальнай падрыхтоўцы гэтых кадраў. Адсутнічаюць тэарэтычныя аддзяленні ў музычных вучылішчах, дрэнна пастаўлена музычнае выхаванне дзяцей у агульнаадукацыйных школах, слаба ўкамплектаваны музычныя навучальныя ўстановы кваліфікаванымі педагогамі. Каб ліквідаваць гэтыя недахопы, трэба адкрыць рэспубліканскае харавое вучылішча, музычна-педагагічны факультэт і двухгадовыя курсы па падрыхтоўцы кампазітарскіх і музыказнаўчых кадраў.

Г. Вагнер.

Л. Любімаў.

У спрэчках выступілі таксама старшыня праўлення Беларускага тэатральнага таварыства, народная артыстка СССР Л. Александроўская, кампазітары І. Любан (Масква) і Д. Файзі (Казань), кампазітар М. Аладаў, музыказнаўца К. Сцепанцэвіч, рэдактар выдавецтва «Советский композитор» А. Бузоўкін, супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР С. Місько і Л. Фёдараў, самадзейныя кампазітары П. Касач і П. Шыдлоўскі.

З вялікай прамовай на з'ездзе выступіў сакратар ЦК КПБ В. Ф. Шаура. Тав. В. Ф. Шаура прачытаў прывітанне ЦК КПБ у адрас IV з'езда кампазітараў. Затым дэлегаты з'езда і госці з вялікім уздымам прынялі тэкст прывітальнага пісьма ЦК КПСС і рэзалюцыю з'езда. З заключным словам выступіў Я. Цікоцкі. Выбрана новае праўленне Саюза кампазітараў Беларусі ў складзе — Я. Цікоцкага, М. Аладава, А. Багатырова, Р. Шырмы, Г. Цітовіча, Д. Камінскага, Г. Вагнера, Ю. Семянякі, І. Нісневіча, а таксама рэвізійная камісія. Дэлегатамі на з'езд кампазітараў Саюза ССР выбраны Я. Цікоцкі, М. Аладаў, Р. Шырма, А. Багатыроў, Д. Камінскі, Г. Вагнер, Ю. Семяняка, І. Нісневіч, І. Кузняцоў, Я. Глебаў, Р. Бутвілоўскі і Д. Смольскі.

Лёгкім штрыхам

С. Аксакаў.

І. Любан.

Я. Глебаў.

І. Нісневіч.

Б. Смольскі.

Спытай у кнігарні

ПРА ВЯЛІКІ ПОДЗВІГ

Выйшла ў свет яшчэ адна кніга пра гераізм і мужнасць савецкага чалавека, яшчэ адно дакументальнае апавяданне пра народных мсціўцаў — сыноў і дачок Беларусі-партызанкі. Гэтую кнігу з традыцыйным малюнкам на вокладцы — партызаны ў лесе на маршы — бярэш у рукі з цікавасцю і хваляваннем. Напісана яна непасрэдным удзельнікам і сведкам незабыўных падзей.

Кніга Аляксандра Раманава «На зямлі непакоранай» апраўдвае гэтыя спадзяванні. Проста і бясхітрасна расказвае аўтар — былы камандзір партызанскай брыгады імя Ракасоўскага — аб змаганні народных мсціўцаў на зямлі старажытнай Полаччыны. У простым гэтым апавяданні адчуваеш высокі пафас усенароднай барацьбы, гордасць за сваю Радзіму, свой народ.

Цяжкія дні лета 1941 года. Варожыя акружэнні, фашысцкая няволя. Але і ў гэтыя дні не зламаны дух барацьбы, гарачая, усеперамагаючая вера савецкіх людзей у сваю перамогу. Бабка Шамата, якая, рызыкуючы жыццём, хавае акружэнцаў-чырвонаармейцаў, безымянны артыст, які за калючым дротам гітлераўскага канцлагера спявае «Мы кузнецы и дух наш молод», Барыс Валынцаў — «па прафесіі — медык, па справах — партызан», 19 адважных, што рашаюцца на рызыкоўныя ўцёкі і магчымую смерць, чым ганебны палон, тысячы і тысячы патрыётаў — партызан і партызанскіх сувязных — гэта і ёсць народ, скарыць які немагчыма. Партызанскі рух, як пераканаўча паказвае аўтар, гэта глыбокі ўсенародны рух, гэта сапраўднае паўстанне ўсяго народа, якое ўзначальвала і накіроўвала партыя.

І шкада, што А. Раманаў скорагаворкай паведамляе аб падзеях канца 1941 — пачатку 1942 гадоў. Толькі памянута імя легендарнага сына беларускага народа бацькі Міная (М. Ф. Шмырова), вельмі бегла расказана аб славутым «Віцебскім калідоры», які быў створаны партызанамі. Затое шырока і надзвычай цёпла расказана аб народных мсціўцах Расоншчыны і сумежных з ёй раёнаў Беларусі, дзе дзейнічала брыгада А. Раманава. Праўдзіва піша аўтар і аб цяжкасцях партызанскага жыцця, асобных няўдачах і памылках.

Бітва, якую вялі народныя мсціўцы з ненавісным ворагам у лясах Беларусі, была бітвай за ўсю нашу Радзіму, за поўны разгром ворага. Аўтар з цеплынёй і ўдзячнасцю піша аб прадстаўніках розных народаў нашай Радзімы, якія ў радах полацкіх партызан змагаліся за сваю зямлю, за шчасце сястры сваёй Беларусі.

Кніга А. Раманава з густам аформлена. Удала выкарыстаны ў ёй партрэтныя замалёўкі партызан, зробленыя партызанскім мастаком у дні вайны.

Запіскі партызана А. Раманава— змястоўнае і хвалюючае дакументальнае апавяданне — фрагмент вялікай эпапеі ўсенароднага змагання беларускага народа супраць фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Ф. РАМАШОЎ.

Гэта было ў Чувашыі

«У нас на Буле» — так называецца аповесць сучаснага чувашскага пісьменніка Аляксея Талвіра, якая выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве БССР у перакладзе П. Рунца на беларускую мову.

Аўтар паказвае дакастрычніцкую чувашскую вёску, барацьбу працоўных за свабоду і шчасце. Галоўны герой аповесці — хлопчык Сандор, ад яго імя і вядзецца апавяданне.

Малюнкі да кнігі зрабіў мастак А. Карчагін.

БЕЗ НАДАКУЧЛІВАЙ ПАВУЧАЛЬНАСЦІ

Выйшаў новы зборнік апавяданняў Алеся Пальчэўскага, адрасаваны дзецям малодшага ўзросту. Тэматыка гэтай кніжкі разнастайная: ваенныя падзеі, праца, заняткі, адпачынак, гульні. Здаецца, усё гэта «старыя», ужо «апрабаваныя» ў нашай дзіцячай літаратуры тэмы, але пісьменнік падае іх па-новаму. У рэцэнзіях на дзіцячыя творы нярэдка аўтараў папракаюць за тое, што яны ставяць сябе ў позу маралістаў. Гэтага якраз нельга сказаць пра творы А. Пальчэўскага.

Добрае ўражанне пакідаюць апавяданні «Акрайчык хлеба», «Першамайская вуліца», «Пісьмо». Цікава расказвае тут пісьменнік пра мінулыя падзеі, якія адбываліся напярэдадні ўстанаўлення ў нашай краіне Савецкай улады. У гэтых творах А. Пальчэўскі вымушае дзяцей задумацца над тым, што ні Савецкая ўлада, ні вольнае жыццё, ні права вучыцца ў светлых школах не прыйшлі самі сабою.

Асабліва пранікнёна напісана апавяданне «Акрайчык хлеба». Выпраўляючы на навагоднюю ёлку сваю дачку Іначку, жанчына ўспамінае сваё дзяцінства, якое супала з суровымі і галоднымі гадамі рэвалюцыі. Яна ўспамінае памятны дзень, калі ёй давялося быць на ёлцы і атрымаць ад невядомага матроса падарунак — кавалачак чорнага хлеба.

А. Пальчэўскі ў апавяданнях «Першая разведка», «Гняздо на алешыне», «Таемная крушня», «Разбураны мост» знаёміць свайго чытача з піянерамі і камсамольцамі, якія смела змагаліся з акупантамі і садзейнічалі набліжэнню перамогі над ворагам. Чытачу запомніцца вобраз бясстрашнага камсамольца Міхася з апавядання «Разбураны мост». У апошнія хвіліны жыцця герой клапоціцца пра малодшых за сябе школьнікаў і не выдае тайну падпольнай арганізацыі «Юныя змагары».

У апавяданнях на ваенную тэму ёсць і недахопы. Часам у іх парушаецца жыццёвая праўда характараў і як бы знарок памяншаюцца тыя перашкоды, якія на самой справе павінны былі ўзнікнуць перад героямі. Узяць хоць бы апавяданне «Гняздо на алешыне». Маленькія героі Міша і Петрык выконваюць вельмі важнае заданне: паблізу нямецкай варты яны шукаюць на рацэ брод для партызан. Усё тут ад-

Выйшлі з друку

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай, дзіцячай і музычнай літаратуры:

Беларускія народныя песні ў чатырох тамах. Том 3. Запіс Р. Шырмы. Рэдакцыйная калегія: П. Глебка, Я. Казека, Г. Цітовіч. Мастак І. Славянін. Тыраж 2000 экз., стар. 308, Цана 69 кап.

Якуб Колас. Рак-Вусач. Казка Для малодшага ўзросту. На рускай мове. Пераклад з беларускай мовы А. Шарапава. Ілюстрацыі Н. Паплаўскай. Тыраж 30 000 экз., стар. 36. Цана 14 кап.

Іван Сіняўскі. Ой, рэчанька, рэчанька... Апавяданні. Мастак Б. Аракчэеў. Тыраж 4000 экз., стар. 112. Цана 12 кап.

ПАЭЗІЯ ПЯЦІ СТАГОДДЗЯЎ

Аляксей ЗАРЫЦКІ

У канцы мінулага года Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла ў свет трохтомную анталогію беларускай паэзіі. На старонках анталогіі, а іх больш як дзве тысячы, змешчаны творы 128 аўтараў, пачынаючы з Георгія Скарыны, які нарадзіўся каля 1490 г., і канчаючы паэтэсай Данутай Бічэль, маладзейшай за нашага першадрукара на 448 гадоў. Такім чынам, перад намі паэтычная справаздача амаль за пяць стагоддзяў.

Анталогія адкрываецца мудрымі радкамі Георгія Скарыны і Сімеона Полацкага, творчая праца якіх мела вялікае значэнне для братніх народаў — рускага, украінскага і беларускага.

XVI стагоддзе прадстаўлена ў анталогіі творамі Г. Скарыны і С. Полацкага. XVII не прадстаўлена нікім. А варта было б уключыць у анталогію вядомы верш Яна Казіміра Пашкевіча «Полска квитней лациною, Литва квитней русчизною», напісаныя ў першай палове XVII стагоддзя. Верш Пашкевіча вельмі цікавы не толькі сваёй лексікай, але і зместам: аўтар у гэтым творы гаворыць аб выключна вялікім значэнні і папулярнасці рускай мовы і пісьменнасці — «русчизны» — у тыя часы ў Вялікім княстве літоўскім. Без «русчизны», паводле слоў Пашкевіча, «в Литве блазном будешь».

Нікім не прадстаўлена ў анталогіі і XVIII стагоддзе, у якім так моцна выявіліся пагібельныя вынікі доўгай адарванасці беларускіх земляў ад Расіі. Гэтая адарванасць прыводзіць нарэшце да таго, што Беларусь робіцца ахвярай польскіх паноў, якія праводзілі палітыку бязлітаснай гвалтоўнай паланізацыі. У 1696 годзе польскі сейм пастанавіў, што «пісар павінен па-польску, а не па-руску пісаць». Гэтым была скасавана пастанова Літоўскага статута, дзе падкрэслівалася: «А писаръ земъски маетъ поруску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иншям языком и словы».

Пачаліся самыя змрочныя часы панска-каталіцкай рэакцыі. Беларуская мова была забаронена, беларускія друкаваныя кнігі перасталі выходзіць. Усё гэта вельмі дрэнна адбілася на развіцці беларускага мастацкага слова, і не выпадкова цэлае стагоддзе не падало свайго голасу ў анталогіі.

Канец XVIII стагоддзя азнаменаваўся далучэннем Беларусі і Правабярэжнай Украіны да Расіі. Праўда, тагачасная Расія сама яшчэ была прыгоннай краінай, і царскі ўрад праводзіў палітыку русіфікацыі, але гэта далучэнне мела надзвычайна вялікае станоўчае значэнне. Справа ў тым, што ўз'ядналіся назаўсёды тры братнія народы, якія ў старажытнай рускай дзяржаве складалі адзін народ з адной мовай і культурай. Гэта ўз'яднанне братніх народаў паскорыла іх рух наперад. Уплыў рускай перадавой думкі, перадавой рускай культуры вельмі спрыяльна адбіўся на духоўным жыцці Беларусі. Невыпадкова пасля ўз'яднання братніх народаў ажывае і беларуская літаратура, а пачатак яе адраджэння прыпадае на той час, калі ў Расіі паявіліся дзекабрысты, калі пачалі тварыць Пушкін, Гогаль, Лермантаў, Бялінскі. Аб гэтым красамоўна сведчаць старонкі першага тома анталогіі беларускай паэзіі, на якіх змешчаны такія выдатныя рэчы, створаныя ў першай палове XIX стагоддзя, як «Энеіда навыварат», «Тарас на Парнасе». Гэтыя паўнакроўныя каларытныя паэмы, напісаныя сакавітай народнай мовай і з хітрым гумарам, з вялікай асалодай чытаюцца і сёння. Выдатны рускі паэт-перакладчык Міхаіл Лазінскі, пераклаўшы на рускую мову «Тараса на Парнасе», са здавальненнем сказаў, што адчувае сябе пасля гэтай працы так, быццам з'еў поўную талерку добра заскваранай густой капусты.

Усхвалявана і моцна гучыць са старонак анталогіі чысты малады голас Паўлюка Багрыма. Кароткай была яго песня, але запомнілася яна Беларусі назаўсёды. Шырока прадстаўлена і творчасць паэтаў Вікенція Дуніна-Марцінкевіча і Янкі Лучыны. Звыш 30 старонак займаюць у першым томе анталогіі творы лепшага беларускага паэта XIX стагоддзя Францішка Багушэвіча. Не забыліся ўкладальнікі першага тома аб малавядомых, але змястоўных і цікавых беларускіх вершах выдатнага польскага паэта-дэмакрата Уладзіслава Сыракомлі і аднаго з нашых першых фалькларыстаў Яна Чачота. Самыя ўдалыя з гэтых твораў увайшлі ў анталогію.

Чытаючы лепшыя творы беларускіх паэтаў мінулага стагоддзя, сабраныя ў анталогіі, зноў і зноў пераконваешся, што ў беларускай літаратуры, пачынаючы з самых першых дзён яе адраджэння, вельмі выразна вызначыліся рэвалюцыйна-дэмакратычныя тэндэнцыі развіцця, што яна з самага свайго пачатку была непарыўна звязана з жыццём свайго народа, з яго вуснай творчасцю. Яна расла проста з самай гушчы народнага жыцця.

Гартаем далей старонкі першага тома анталогіі. Малюнкі рэвалюцыі 1905 года зырка асвятляюць пачатак XX стагоддзя. Таленавітая Цётка кідае ў рэвалюцыйны народ, як пракламацыі, свае вершы-заклікі. Першая беларуская паэтэса была настолькі смелай ва ўсіх сваіх справах, што мужнасці гэтай жанчыны маглі б пазайздросціць і многія адважныя мужчыны.

Пад раскаты грымотаў 1905 года беларускі народ упершыню пачуў голас Янкі Купалы. Многа напісана аб гэтым вялікім паэце, цяжка дадаць што-небудзь новае. Калі я думаю пра Купалу, то ў маёй памяці перш за ўсё пачынаюць гучаць радкі яго геніяльнага верша «А хто там ідзе?» А перад вачыма паўстае незлічоная грамада. Ідуць мільёны людзей. Гэта ідзе цэлы народ, ідуць беларусы, абуджаныя рэвалюцыяй, патрабуючы, каб іх людзьмі звалі. Неаглядная грамада зліваецца ўдалечыні з небакраем, а сярод першых ідзе і сам паэт. Напісаў бы Купала толькі адзін гэты верш, і то ён застаўся б у памяці, бо, грунтуючыся на вопыце сусветнай літаратуры, можна ўпэўнена сказаць, што не кожнаму з самых геніяльных паэтаў удавалася намаляваць такую грандыёзную карціну, якую намаляваў Купала ў пятнаццаці радках свайго «А хто там ідзе?»

За творамі Янкі Купалы ў анталогіі ідуць творы нашага другога вялікага песняра Якуба Коласа, буйнейшага майстра беларускай эпічнай паэзіі. Яго паэмы «Новая зямля», «Сымон-музыка», «Рыбакова хата» нагадваюць нашы шырокія паўнаводныя рэкі — Дняпро і Прыпяць, якія павольна плывуць міма бароў, палёў, вёсак, гарадоў. І добра, што ў анталогіі мы, апроч вялікай падборкі лепшых вершаў Якуба Коласа, знаходзім і некалькі раздзелаў з яго лепшых паэм.

Творчасць Максіма Багдановіча таксама ўсебакова прадстаўлена ў анталогіі.

Звыш трыццаці старонак адведзена паэтычным творам Змітрака Бядулі. Чытач знойдзе ў анталогіі не толькі шматлікія вершы Бядулі-паэта, але і ўрыўкі з яго паэм «Палескія байкі» і «Ярыла».

У першым томе змешчаны падборкі вершаў Цішкі Гартнага і Алеся Гурло, творы старэйшага паэта Янкі Журбы і нашай паэтэсы Канстанцыі Буйла, якая пачала друкавацца яшчэ ў «Нашай ніве».

З цікавасцю чытаюцца вершы Фелікса Тапчэўскага, Адама Гурыновіча, Альгерда Абуховіча, Каруся Каганца, Альберта Паўловіча, Анатоля Дзеркача, Гальяша Леўчыка, Старога Уласа—паэтаў малавядомых, паўзабытых, але ў кожнага з іх ёсць нешта сваё, адметнае, добрае. І гэтыя паэты ўнеслі свой пасільны ўклад у скарбніцу беларускай паэзіі.

Асобна хочацца спыніцца на вершы «Ванда Карсак» паэта і драматурга Міхайлы Грамыкі, які пачаў пісаць яшчэ ў дарэвалюцыйныя часы. У гэтым невялікім вершы, напісаным у 1925 годзе, Грамыку пашанцавала простымі звычайнымі словамі вельмі праўдзіва расказаць пра адно надзвычай светлае і чалавечнае каханне. Па сваёй шчырасці і паэтычнай перакананасці гэты верш нагадвае мне цудоўны «Начлег у дарозе» Роберта Бёрнса.

Мы развітваемся з 28 паэтамі, з якімі сустрэліся ў першым томе анталогіі, і пераходзім да другога тома, дзе нас чакае сустрэча яшчэ з 43 майстрамі паэтычнага слова. Сюды ўваходзяць творы тых аўтараў, якія пачалі сваю літаратурную дзейнасць пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі.

І гэты том таксама шчодры падарунак усім сябрам паэзіі. Чытаючы мужныя, натхнёныя радкі паэмы Петруся Броўкі «Праз горы і стэп», мы бачым, як паблісківаюць шаблі адважных чырвоных коннікаў часоў грамадзянскай вайны, якія прабіваюцца ў баях праз «абвеяны снегам суровы Каўказ». Раздзелы выдатнай паэмы Аркадзя Куляшова «Сцяг брыгады» ўваскрашаюць шматпакутны гераічны Мінск першых дзён Айчыннай вайны і барацьбу народа з гітлераўцамі. Глыбока ўражае трапны гумар цудоўных баек Кандрата Крапівы, празрыстыя, чаканныя строфы Пятра Глебкі і моўнае багацце і маляўнічасць лірыкі Максіма Лужаніна.

У другім томе надрукавана вялікая падборка твораў Міхася Чарота, аднаго з пачынальнікаў беларускай савецкай паэзіі. У гэтую падборку ўваходзіць і яго вядомая паэма «Босыя на вогнішчы». Беспрычынна рэпрэсіраваны ў часы культу асобы Сталіна, Міхась Чарот цяпер зноў заняў сваё месца ў беларускай літаратуры, а яго творы, як і творы іншых нашых пісьменнікаў, што нявінна пацярпелі пры кульце асобы, вернуты народу.

У іх ліку вернуты нашаму народу вершы і паэмы Андрэя Александровіча, Уладзіміра Дубоўкі, Алеся Звонака, Язэпа Пушчы, Міколы Хведаровіча. Яны ўнеслі немалы ўклад у нашу паэзію і плённа працуюць і сёння.

Нельга прайсці міма вельмі своеасаблівых вершаў Уладзіміра Хадыкі. Ён ішоў сваім шляхам, цягнуўся да выразнай лірыкі, густа насычанай нечаканымі вобразамі, да глыбокіх абагульненняў. Праўда, часам з прычыны залішняй ускладнёнасці творы Ул. Хадыкі трацяць у значнай меры сваю непасрэднасць, але яны цікавыя і сваёй змястоўнасцю і арыгінальнымі вобразамі.

Па-ранейшаму прываблівае нас «Дзесяты падмурак» Паўлюка Труса, паэта, які застаўся ў нашай памяці вечным юнаком, песняром першай пяцігодкі.

Па-маладому гучаць і такія вядомыя вершы Піліпа Пестрака, як «Паэзія», «Дарожка», «Сон аб аграноме».

Прыемным будзе чытачу таксама знаёмства з падборкай вершаў Аркадзя Моркаўкі. Моркаўка за 57 год жыцця (памёр ён у 1957 годзе) напісаў і выдаў толькі адну кнігу вершаў, але гэта паэт з вельмі чыстым і свежым голасам.

Гартаючы старонкі анталогіі, сустракаешся не толькі з шырокавядомымі паэтамі, вершы якіх перачытваеш часта і ахвотна, але і з творамі паэтаў паўзабытых і забытых, апошнія зборнікі якіх выйшлі ў свет многа год назад. І там ёсць добрыя паэтычныя знаходкі. Вось арыгінальнае і паэтычнае вершаванае апавяданне Алеся Вечара «Маўчыць граніца». Яшчэ ў 30-х гадах Алесь Вечар, выдаўшы свой першы зборнік вершаў, заняўся навуковай дзейнасцю. Ён стаў буйным спецыялістам у галіне біяхіміі, членам-карэспандэнтам Акадэміі навук БССР, але лепшы твор Вечара, напісаны ў маладосці, гучыць і сёння. Прыцягваюць увагу і вершы Уладзіміра Жылкі, якія пасля смерці паэта (памёр ён у 1933 годзе) не выдаваліся.

Моцнае ўражанне робіць вялікі ўрывак з паэмы Змітрака Астапенкі «Эдэм» — аднаго з лепшых эпічных твораў у беларускай паэзіі.

Закрываецца другі том вершамі Анатоля Астрэйкі, паэта, адзін з лепшых зборнікаў якога «Слуцкі пояс» выйшаў у 1943 г. у друкарні газеты «Народны мсцівец», што выдавалася партызанамі ў тыле ворага. У падборку ўключаны лепшыя вершы вядомага паэта-партызана.

У трэцім томе анталогіі таксама сабраны немалыя паэтычныя скарбы. Тут і вялікія падборкі вершаў нашых выдатных паэтаў Максіма Танка і Пімена Панчанкі, якія заслужылі прызнанне народа. Тут і вершы цэлай плеяды ўмелых майстроў паэзіі: Васіля Віткі, Валянціна Таўлая, Міколы Засіма, Сяргея Грахоўскага, Міхася Калачынскага, Аляксея Русецкага, Сяргея Дзяргая, Антона Бялевіча, Кастуся Кірэенкі, Міколы Аўрамчыка, Анатоля Вялюгіна, Аляксея Пысіна, Уладзіміра Корбана, паэтаў таленавітых і розных, якія падарылі нам многа добрых твораў.

У гэтым томе шырока прадстаўлена паэтычная моладзь. Яна хутка расце, і без яе творчасці ўжо немагчыма уявіць сённяшні дзень нашай паэзіі. Паэма «Партызанская балада» Уладзіміра Караткевіча, многія творы Рыгора Барадуліна, Сцяпана Гаўрусёва, Ніла Гілевіча, Еўдакіі Лось і некаторых іншых маладых паэтаў бясспрэчна ўваходзяць у лік лепшых здабыткаў нашай паэзіі за апошнія гады.

Пры ўкладанні анталогіі тамсям дапушчаны асобныя недаробкі. Так, чамусьці месцам нараджэння паэта Алеся Жаўрука называецца горад Рослаўль, а нарадзіўся ён, як правільна сказана ў прадмове да выбраных твораў Жаўрука, у гарадзе Сянно. Гэта акалічнасць устаноўлена на падставе дакументаў, якія ёсць у сясцёр загінуўшага паэта. У біяграфічных даведках некаторых паэтаў, пераважна маладых, раптам не называецца імя па бацьку. Гэта ўжо няйдбайнасць.

Укладальнікамі і рэдактарамі анталогіі зроблена вельмі вялікая і карысная праца: яны любоўна і ўмела сабралі ўсё лепшае, што было створана беларускімі паэтамі.

Сабраныя разам скарбы беларускай паэзіі даюць магчымасць лепш уявіць увесь яе шлях. Не прэтэндуючы ў гэтым невялікім артыкуле папулярызатарскага характару на абагульняючыя вывады, я хачу падкрэсліць толькі адну выдатнейшую рысу нашай паэзіі. На белым свеце ёсць нямала народаў, якія могуць ганарыцца сваёй надзвычай багатай паэзіяй і імёнамі сусветнавядомых паэтаў-класікаў. Такія літаратуры, як магутныя патокі. Беларускай літаратуры таксама ёсць кім ганарыцца, у яе ёсць такія волаты, як Янка Купала і Якуб Колас. Беларуская паэзія — гэта свежая плынь, крыніца незвычайнай чысціні і свежасці, бо яна струменіць з глыбіняў жыцця народа, бо ў ёй сакавітасць і прыгажосць жывога народнага слова. І я ўпэўнены, што з гэтай свежай крыніцы будуць піць яшчэ доўгія-доўгія гады паэты і чытачы многіх народаў.

НА СЦЭНЕ—СТАРАЖЫТНАЯ ІСПАНІЯ

За апошнія гады балетны калектыў Беларускага тэатра оперы і балета паказаў некалькі новых спектакляў. Увагу гледача прыцягнулі і маладзёжныя канцэрты.

Балет Мінкуса «Дон-Кіхот», пастаўлены тэатрам, мае доўгае амаль стогадовае сцэнічнае жыццё. У ім ёсць разнастайныя характарныя і класічныя танцы, якія даюць магчымасць паказаць выканаўчую тэхніку. Самае слабае месца балета — яго лібрэта, у якім выкарыстаны толькі адзін з другарадных эпізодаў вядомага рамана: гісторыя кахання Кітры і Базіля. Яны і з'яўляюцца галоўнымі дзеючымі асобамі.

На першы погляд здаецца, што пастаноўка «Дон-Кіхота» не павінна ствараць асаблівых цяжкасцей для балетмайстра. Але на самой справе, калі твор слабы з драматургічнага боку, пастаноўшчыку часта прыходзіцца ператвараць спектакль у маляўнічы дывертысмент з асобных танцавальных нумароў і эпізодаў. Таму, каб стварыць цэльны спектакль па такім творы, балетмайстар павінен прыкласці максімум намаганняў і рэжысёрскага майстэрства.

Нам здаецца, што балетмайстру А. Андрэеву ўдалося стварыць маляўнічы, поўны дынамікі твор. Многа ўвагі аддадзена пастаноўцы масавых сцэн. Артысты кардэбалету не з'яўляюцца «фонам», на якім танцуюць Кітры і Базіль, яны — актыўныя ўдзельнікі падзей. Найбольш ярка гэта праяўляецца ў сцэнах на плошчы і ў таверне.

Пярэчанне выклікае фінал спектакля: паядынак невядомага рыцара з Дон-Кіхотам. На наш погляд, больш мэтазгодна, каб гэта сцэна адбывалася раней, да пачатку віртуознага класічнага дуэта Кітры і Базіля, які з'яўляецца кульмінацыйным пунктам спектакля.

Масавыя танцы ў спектаклі вабяць сваёй прыгажосцю, пачуццём стылю. Сегідылья ў першым акце выканана са стрыманым тэмпераментам, выразныя рухі і позы танцораў. Цікава, з добрым густам пастаўлены цыганскі танец, у якім выступілі салісты В. Крыкава і М. Шэхаў.

Наогул, у апошніх балетных спектаклях выкананне масавых танцаў значна палепшылася. У гэтым заслуга балетмайстраў Н. Стукалкінай і А. Андрэева.

«Дон-Кіхот» — адзін з нямногіх балетаў старога рэпертуару, дзе галоўныя партыі пабудаваны на адзінстве характарнага і класічнага танцаў. Партыі Кітры і Базіля складаныя і патрабуюць ад выканаўцаў вялікага майстэрства і бездакорнага валодання тэхнікай танца.

Нам давялося бачыць два склады выканаўцаў. На прэм'еры ролю Кітры выконвала артыстка Л. Ражанава, якая вядома як стваральніца лірычных вобразаў. З такой жа своеасаблівай роллю, як Кітры, Л. Ражанава сустракаецца ўпершыню. Але ўжо можна сказаць, што яна імкнецца ўнесці ў вобраз новыя рысы, перадаць вялікую любоў сваёй гераіні да жыцця. Найбольш удалае ў выкананні Л. Ражанавай лірычнае адажыо ў другой дзеі.

Партыю Базіля ў гэтым жа спектаклі танцаваў артыст В. Міронаў, які праявіў добры густ і высокае майстэрства. Яго сцэнічныя паводзіны натуральныя і простыя.

Артысты І. Савельева і М. Красоўскі, выконваючы гэтыя ж партыі, паказалі выдатную тэхніку класічнага танца. Асабліва ярка гэта прыкметна ў вялікім дуэце — своеасаблівым спаборніцтве Кітры і Базіля, якое паказвае іх спрыт, прыгажосць, адлюстроўвае радасць і шчасце.

Нядрэнных вынікаў дамагліся і іншыя артысты. Добрыя акцёрскія здольнасці ў артыста С. Дзятко, які мякка, з пачуццём гумару выконвае ролю Санча-Панса. В. Асядоўскі старанна распрацаваў пластычны малюнак ролі Дон-Кіхота. Добра праводзіць ён уступную сцэну, дзе перадае задуменнасць свайго героя. Разам з тым, у выкананні артыста не заўсёды адчуваецца ўнутраная логіка паводзін. В. Асядоўскаму трэба больш працаваць над роллю Дон-Кіхота, каб стварыць яшчэ больш цэласны і закончаны вобраз.

Дон-Кіхот (артыст В. Асядоўскі) і Санчо Панса (артыст С. Дзятко).

Партыю Эспады добра выканалі артысты Г. Папоў і Л. Чахоўскі. Маладым выканаўцам неабходна больш кантраляваць свае эмоцыі і тэмперамент, а таксама лепш распрацаваць пластыку рухаў танца.

Запамінаецца і цікавае выкананне артыстам Г. Мартынавым мімічнай ролі Гамаша.

Балет «Дон-Кіхот» — гэта своеасаблівая школа танца, спектакль, які паказвае ўзровень прафесіянальнай падрыхтоўкі і майстэрства артыстаў. Большасць выканаўцаў адпавядае высокім патрабаванням пастаноўшчыка спектакля.

І. Абраміс мае значны вопыт дырыжыравання балетнымі спектаклямі. Аднак дырыжору варта замяніць запаволеныя тэмпы некаторых танцаў. Гэта надасць спектаклю яшчэ большыя дынамічнасць і выразнасць.

Спрыяе поспеху балета мастак Я. Чамадураў, які аформіў спектакль. Асабліва ўдала знойдзена ім каляровая гама для касцюмаў, адпаведная харэаграфічнаму малюнку і стылю танцаў.

А. КАЛЯДЭНКА.

Кітры (артыстка І. Савельева) і Базіль (артыст М. Красоўскі).

САКАВІК — КРАСАВІК

«НЕМАН»

Другі нумар адкрываецца артыкулам Я. Качана «Ленінізм жыве і перамагае».

Проза прадстаўлена апавяданнямі Т. Хадкевіча і Я. Брыля ў перакладзе з беларускай мовы і раманам С. Прошына «Я забыўся на цішыню» (заканчэнне).

Часопіс друкуе вершы П. Панчанкі (пераклад Б. Слуцкага), Ф. Яфімава, В. Пепяляева, А. Глазырына, М. Шарылава, І. Каспяровіча, Л. Казачэўскага.

Пад рубрыкай «Справы і людзі сямігодкі» змешчаны нарыс В. Праскурава «Пяшчотныя рукі».

А. Слесарэнка выступае з успамінамі аб сваіх сустрэчах з кінарэжысёрам А. Даўжэнкам.

Літаратурная крытыка прадстаўлена артыкулам С. Палякова «Слова аб часе» (пра зборнік вершаў П. Броўкі «А дні ідуць»...) і рэцэнзіямі на кнігі «Дарога ў горы» А. Лазнявога, «Жаваранак» І. Грамовіча, «Беларускі раман» А. Адамовіча, «Заір Ісакавіч Азгур» Ф. Рагінскай.

У часопісе ёсць раздзел «Сатыра і гумар».

Секцыі абмяркоўваюць

Днямі секцыя мастацкага перакладу абмеркавала паэтычныя кнігі А. Пракоф'ева «Прызнанне ў любві», Ул. Бранеўскага «Дарогай дзён», Т. Масэнкі «Вішнёвыя зоры Украіны» і Х. Данелайціса «Чатыры пары году», перакладзеныя на беларускую мову. У абмеркаванні прынялі ўдзел Я. Семяжон, Хв. Жычка, М. Татур, Л. Салавей і іншыя.

На секцыі разглядалася таксама падрыхтоўка перакладу Байрана на беларускую мову.

* * *

Аб крытыцы на старонках часопіса «Маладосць» шчыра гаварылася на чарговым пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства. Даклад «За навуку ў крытыцы, за эстэтычнае і ўважлівае прачытанне твора» зрабіў крытык А. Яскевіч. У спрэчках выступілі М. Стральцоў, В. Адамчык, А. Лойка, Д. Бугаёў, Ю. Канэ, Ул. Бойка, Р. Бярозкін, В. Палтаран, П. Панчанка.

бываецца неяк вельмі ўжо хутка. Амаль не адчуваецца, што людзі выконваюць небяспечную справу.

Не зусім пераканальна раскрывае аўтар у гэтых напружаных акалічнасцях узаемаадносіны дзяцей і дарослых. Вось эпізод з таго ж апавядання «Гняздо на алешыне». Міша павінен расказаць партызанам пра знойдзены брод. Перад самым яго адыходам у лес, у Мішы з маці адбываецца наступная гутарка:

— Мама, давай абедаць, бо мы зноў пойдзем з Петрыкам у грыбы.

Маці глядзіць на сына, уздыхае і кажа:

— Можа, хопіць на сёння, сынок? Ты і так нахадзіўся: і ў грыбы, і на рэчку.

— Трэба, мама, трэба. Там шмат грыбоў.

Маці ведае — не грыбы карцяць сыну — і дае хутчэй есці.

Можна пагадзіцца, што маці адпусціла Мішу, разумеючы важнасць задання. Але цяжка паверыць, каб яна ў такі момант заставалася зусім спакойнай, і ў душы яе не абудзілася мацярынскае хваляванне. Да таго ж Міша — яшчэ зусім малы хлапчук, якога не шкодзіць перасцерагчы і даць адпаведную параду.

Праўдзівасць жыццёвых калізій і праўдзівасць чалавечых характараў аднолькава трэба захоўваць і ў творах для дарослых, і ў творах для юных чытачоў.

Апавяданні «Нечаканая знаходка», «Буслінае качаня», «Пра Зою, Аліка і заморскіх птушак» знаёмяць дзяцей з жывою прыродай.

Кніжка вартая ўвагі бацькоў і настаўнікаў, якія шукаюць, што параіць дзецям чытаць.

В. ЖУРАЎЛЁЎ.

ТРЫЦЦАЦЬ ПЕРШАЯ

Нядаўна выйшаў чарговы нумар літаратурнага дадатку да часопіса «Вожык» — «Рагуля на экскурсіі». Гэта ўжо трыццаць першая кніжка бібліятэчкі. У зборніку змешчаны гумарыстычныя вершы і фельетоны трох маладых паэтаў: М. Арочкі, М. Гарнака і В. Шымука.

Друкуем верш са зборніка.

РАКА І БЕРАГІ

Між Берагоў Рака цякла імкліва.
Вясной паводкаю бурліла.
Аднойчы расшумелася і —
Берагам:
«Я больш не пакланюся вам!
Характар у мяне другі —
Нашто цяпер мне Берагі!
Без вас прывольней жыць змагу,
Хутчэй наперад пабягу».
А Берагі ў адказ:
«Дарэмна ты вось гэтак лічыш,
Без нас ты страціш і аблічча.
Не будзеш бурнаю і дужаю,
А расплывешся мелкай лужаю».

Міхась ГАРНАК

СЛОВА СЯБРА

Перад намі кніга Тарэня Масэнкі «Вішнёвыя зоры Украіны», нашага даўняга сябра і сардэчнага лірыка. Яго цудоўныя ўспаміны пра незабыўнага Янку Купалу і добрыя пераклады паэзіі Я. Купалы і Я. Коласа на ўкраінскую мову шырока вядомы чытачам нашых дзвюх рэспублік.

На ўкраінскай мове выйшла звыш трох дзесяткаў паэтычных зборнікаў Т. Масэнкі. Яго кніга на нашай мове змяшчае лепшае з напісанага ім, яна дае магчымасць уявіць асноўныя этапы станаўлення масэнкаўскай лірыкі.

У зборніку пяць раздзелаў, розных па зместу. Запеў кнізе дае верш, прысвечаны саракагоддзю Вялікага Кастрычніка. У ім паэт піша:

Я ўсё жыццё прайду з людзьмі,
З табою, мой народзе!

Думка гэтая пранізвае ўсю кніжку. Гэта характэрна для першага і заключнага раздзелаў, дзе лірыка знітоўваецца з паэтычнай публіцыстыкай, рамантыка з мужнай героікай. У другіх раздзелах пераважаюць вершы і лірычныя рэпартажы аб паездках у Беларусь, аб братняй дружбе нашых народаў, аб сувязі з Янкам Купалам, змешчаны сучасныя ўкраінскія песні Т. Масэнкі, якія даўно ўжо спяваюць не толькі на Украіне, але і ў іншых рэспубліках.

Лірыка паэта гучыць надзвычай цёпла, сардэчна, ён нібы адкрывае для сябе і для людзей новы свет, поўны аптымістычных пачуццяў. Поўныя хараства і непаўторнасці яго вершы аб прыродзе, чалавечай красе і працы.

Асабліва запамінаецца публіцыстычная лірыка — вершы, у якіх рэвалюцыйная рамантыка пераплятаецца з мужнымі матывамі героікі савецкіх людзей. Мы маем на ўвазе вершы «Батальён імя Шаўчэнкі», што змагаўся ў Іспаніі, «Салют генералу Ватуціну», «Матроская балада», «Памяці герояў» і інш. Яны напісаны ўсхвалявана, шчыра. І мае рацыю паэт, калі гаворыць у вершы «Рось» аб патрыятызме савецкіх людзей:

Дзе б ні былі мы, ні хадзілі —
К бацькоўскай вернемся зямлі,
Бо з родных рэчак свае сілы
З маленства прагна мы пілі.

Паэт, які ўсім сэрцам любіць Шаўчэнку, вельмі ўпадабаў і нашага Янку Купалу, паэзія якога мела на яго вялікі ўплыў. Раздзел «Беларускія матывы» — лірычны рэпартаж, які ўвабраў у сябе і любоў да народа, да нашай Радзімы, і асабліва шырока паказаў літаратурныя сувязі двух братніх народаў — украінскага і беларускага. Надзвычай глыбока перададзена ўкраінскім паэтам яго захапленне творчасцю беларускага кабзара — Янкі Купалы. Вобраз Купалы Т. Масэнка паказвае на шырокім сацыяльным фоне, звязваючы яго з жыццём і працоўнай дзейнасцю нашага народа:

І гонар паэту найбольшы з таго,
Што песня—з народнаю роўна,
Што сэрцы ўкраінцаў хвалюе
яго
Чароўная Бандароўна.

Я. Купала вельмі любіў Украіну, якую ён пяшчотна называў «цвеце любы», любіў украінскую літаратуру, мову. А творчасць яго ў сваю чаргу любілі ўкраінцы. Т. Масэнка, перадаючы словы Купалы, піша:

— Мяне Шаўчэнка парадніў
З напевам, з мовай украінскай,

. . . .

А ваш Тарас
Мяне вучыў
Спяваць на мове беларускай!
Мо' дзіўна? Дзіўнага—ні-ні:
Адданасць братняга народу,
Што біўся побач дзень пры дні,
Вучыла сэрца парадніць,
А не шукаць сцяжын да броду...

У апошнім раздзеле зборніка «Вішнёвыя зоры Украіны» цэнтральнае месца займаюць думы.

Кніжка нашага даўняга сябра Тарэня Германавіча Масэнкі выдадзена ў Беларусі любоўна. Над перакладамі яго вершаў працавалі А. Куляшоў, П. Панчанка, А. Звонак, А. Зарыцкі, М. Аўрамчык, А. Вялюгін, С. Дзяргай, М. Калачынскі, П. Прыходзька, К. Кірэенка, Р. Няхай, С. Грахоўскі, Ул. Корбан, Хв. Жычка і іншыя. Зборнік адкрываецца артыкулам Р. Няхая.

Кніга добра аформлена мастаком М. Шырокавым.

А. ЕСАКОЎ.

ПЕРАМОЖЦЫ ШТОРМУ

Жыццё і праца моладзі Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі — вось змест кнігі Г. Гартунга «А потым пачаўся шторм...» Героі аповесці юнакі Генэр і Кудл вучацца ў рыбалавецкім камбінаце. Іх мара — стаць маракамі. Генэр і Кудл — розныя характары, але іх яднае любоў да радзімы. Як сапраўдныя патрыёты, маладыя рыбакі вяртаюць кацер, украдзены здраднікам Кнастам і адведзены ў чужы порт.

Пераклад з нямецкай мовы В. Выхоты. Малюнкі Л. Дубара. Адзін з іх мы змяшчаем.

НАРОДНАЕ БАГАЦЦЕ

Знаёмячыся з народнай творчасцю балгар, вытокі якой — у далёкім мінулым, пераконваешся, які каштоўны скарб народнае мастацтва і перш за ўсё — народная песня.

Невялічкі зборнік «Балгарскія народныя песні», што выйшаў у Дзяржаўным выдавецтве БССР у канцы 1961 года, знаёміць з лепшымі ўзорамі песеннай творчасці нашых братоў. Склаў зборнік і пераклаў з балгарскай мовы тэксты песень паэт Ніл Гілевіч.

Зборнік, нягледзячы на параўнаўча невялікі памер, дае поўнае ўяўленне аб розных тэматычных відах і жанрах балгарскай народнай песні. Па сваёй музычнай фактуры творы зборніка добра перадаюць характэрную для балгарскіх песень нацыянальную спецыфіку: напеўнасць і багацце меладычных ліній, своеасаблівую рытміка-метрычную структуру.

Адкрываюць зборнік песні, блізкія па змесце да гайдуцкіх — песень балгарскіх паўстанцаў. Вялікае эмацыянальнае ўражанне пакідае песня «Ой, як тры стрэльбы стрэлілі». Гэта плач жанчыны-маці па сыне, які загінуў у барацьбе за вызваленне ад турэцкага прыгнёту.

Выключны лаканізм, напеўнасць, яркасць мастацкіх фарбаў, — усё гэта стварае ў невялічкай песні цэласны нацыянальны характар гераіні. Такая своеасаблівасць уласціва амаль кожнай песні ў зборніку. І ў песнях гістарычных («Аблава на гайдукоў», «Дзімітр ваявода»), і ў танцавальных («Тамбуры граюць», «Дзяўчыначка-шчабятуха»), і ў лірычных («Пеўні спяваюць», «Ой, ды завілася», «Чарнавокая Тадорка»), і ў жартоўных («Выплыў месячык на неба», «Ну і ну») і нават у «Песні аўчароў» — ярка індывідуалізаваныя характары герояў. Яны ўсе разам даюць магчымасць адчуць, уявіць ва ўсёй шматграннасці душу народа, які стварыў такія песні. Возьмем, напрыклад, песню «Выплыў месячык на неба», дарэчы, даволі ўдала перакладзеную. Яна ўся прасякнута лірызмам, шчырай усмешкаю, трапным, блізкім і зразумелым нам гумарам.

Наогул, балгарскай народнай песні ўласціва жыццярадаснасць, глыбокі аптымізм. Вера ў светлую будучыню сагравала і давала натхненне народным песнярам у змрочныя часы прыгнёту; новыя песні балгар прасякнуты шчырай радасцю: на шматпакутную зямлю прыйшло сапраўднае шчасце. У гэтым пераконваешся, чытаючы і слухаючы творы, сабраныя ў зборніку «Балгарскія народныя песні». Можна не сумнявацца, што яны значна ўзбагацяць рэпертуары калектываў мастацкай самадзейнасці.

В. НІКІФАРОВІЧ.

ГЭТА НАШ ТЭАТР

М. РЫБАКОЎ

Горад над Бугам у гэтыя перадсвяточныя дні жыве кіпучым жыццём. Працоўны Брэст водзіць паязды, будуе шматпавярховыя дамы, стварае прыгожыя дываны і зручныя газавыя пліты, дае веды будучым педагогам... Вечарамі ў горадзе яркімі агнямі пераліваюцца шырокія вітрыны магазінаў, запаўняюцца народам залы кінатэатраў. Моладзь гуляе па вуліцах-скверах, [illegible]. Уключаюць тэлевізары дамаседы. Круглыя тумбы на перакрыжаваннях стракацяць тэатральнымі афішамі. Тумбы старыя, даваенныя, а афішы [illegible] свежай фарбай. Некаторыя з іх прыцягваюць асаблівую ўвагу. Гэта тыя, што раней і ў Брэсце не бачылі. Вялікімі літарамі на белых лістах выведзена: «Народны тэатр».

— Наш тэатр,—сказаў праходзячы хлопец у шынялі чыгуначніка. І ў яго словах прагучаў гонар.

Як ніколі, урачысты быў гэты кастрычніцкі вечар у клубе брэсцкіх чыгуначнікаў. На ярка асветленай сцэне ў касцюмах і грыме ўсе ўдзельнікі спектакля «Лявоніха на арбіце». Тут жа госці з абласнога ўпраўлення культуры, з Мінска, прафсаюзныя работнікі. Сёння ім зачытана пастанова прэзідыума Рэспубліканскага Савета прафсаюзаў аб прысваенні драматычнаму гуртку ганаровага звання Народнага тэатра. Самадзейныя артысты хваляваліся. Гэта зразумела. Многія з іх не першы год на сцэне, а некаторыя робяць толькі першыя крокі ў мастацтве. Вось у першым радзе стаіць пажылая маленькая жанчына [illegible]. Сорак год аддала Аляксандра Захараўна Левіна любімай справе. [illegible]

Кастрычніцкая рэвалюцыя расчыніла перад дзяўчынай-чыгуначніцай шырокія дзверы ў свет цудоўнага. У клубе кандытарскай фабрыкі Абрыкосава пачула Шура Залатарова цудоўны голас Няжданавай, убачыла ігру праслаўленых артыстаў Малога тэатра. Якіх толькі спектакляў не нагледзелася дзяўчынка ў тыя гады! «Уладу цемры» і «Ванькуключніка», «Сідоркіна гора» і «Васілісу Меленцьеву»... Шуры не давалі спакою вобразы гэтых спектакляў. Рана застаўшыся сіратою, Шура Залатарова пайшла па шляху бацькі, стала працаваць вучаніцай наборшчыцы ў друкарні 6-га трансдруку. Ішоў 1921 год. У гэты год Шура ўпершыню выступіла на аматарскай сцэне. Кіраўнік гуртка Мікалай Васільевіч Васількоўскі ставіў хадавыя для таго часу п'есы. Залатарова іграла ў «Камуністцы», у «Дачцы фабрыканта» і «Свяце крыві», прымала ўдзел у жывых агітгазетах «Сіняй блузы». Пасля спектакляў рабочыя наладжвалі «артыстам» сціплыя частункі. З апетытам елі яны [illegible] бутэрброды і, [illegible] гарачым чаем, дзяліліся ўражаннямі, спрачаліся, перабіваючы адзін аднаго. [illegible]

Потым Ржэў. Аляксандра Левіна і тут працуе наборшчыцай у чыгуначнай друкарні. [illegible]

— Ды пакінь ты, на самай справе, свой тэатр,—дакараў яе іншы раз муж.—Змарнела ўся, няма на што глядзець...

Але пакінуць самадзейнасць Аляксандра ўжо не магла. [illegible]

Успомніліся Левінай і першыя пасляваенныя гады ў Брэсце. [illegible] Выбары ў Вярхоўны Савет СССР. Ідзе канцэрт для выбаршчыкаў. На маленькай сцэне—пастаноўка «Сватання». [illegible]

[illegible] даць канцэрт, у якім бы не ўдзельнічаў «комік» Пеця. Ён і канферансье, і танцор, і чытальнік. Каму спяваць частушкі пра гультаёў? Вядома ж, Махіну! Хацелася іграць і гераічныя ролі, але атрымліваліся яны не вельмі добра. Улюбёны ў тэатр, Пётр горка перажываў няўдачы. Нават пакідаў калектыў. Пакідаў, каб праз месяц зноў прыйсці на рэпетыцыю...

Мікалая Аляксандравіча Ладзейнава ўсе называюць ветэранам. Пажылы чалавек, пенсіянер, ён захаваў па-юнацку светлае захапленне мастацтвам. А прыйшло ж яно даўно, у дваццатыя гады.

З таго часу Ладзейнаў пачаў іграць у аматарскіх гуртках Масквы, а затым і на прафесіянальнай сцэне. 11 гадоў назад, калі ўзрост пачаў настойліва нагадваць аб сабе, артыст перайшоў у самадзейнасць. [illegible]

[illegible]

Біяграфія калектыву з першага погляду нічым асаблівым не вылучаецца. Яна нагадвае гісторыю многіх драматычных гурткоў, якія сталі народнымі тэатрамі. У 1945 годзе група актывістаў клуба чыгуначнікаў вырашыла арганізаваць сваю мастацкую самадзейнасць. У драмгуртком запісалася некалькі чалавек. Пачалі рэпеціраваць аднаактовыя п'есы. А як праходзілі гэтыя рэпетыцыі? Кіраўніка пакуль што не было. Прачыталі п'есу. Спадабалася. Сяк-так размеркавалі ролі, вядома, па вонкавых адзнаках. «У цябе, Лёша, фігура быццам салідная, гаворыш басам. Сыграеш дырэктара...» Так і пачыналі. Памяшканне старога клуба маленькае. Апальвалася зімою дрэнна. Сцэны старыя. Пройдзе міма манеўровы састаў—падлога дрыжыць, а гледачы цярпліва чакаюць, калі прагрукоча па рэйках побач з клубам апошні вагон. Гаварыць на сцэне ў такія хвіліны бескарысна. Сам сябе не чуеш. Гледачы асцярожна пастукваюць абледзянелымі валёнкамі, уважліва сочаць за дзеяннем. Многія з іх былі таварышамі па працы гурткоўцаў. Людзі ў зале даравалі выканаўцам і памылкі, і дрэнную дыкцыю, і часам няўдалае афармленне. У тыя нялёгкія гады аматарскія спектаклі артыстаў-чыгуначнікаў былі, бадай, самым цікавым адпачынкам работнікаў вузла. [illegible]

Час вызначыў новыя вехі ў жыцці клуба. [illegible]

[illegible]

Любоў і ўдзячнасць гледачоў — хіба гэта не самая высокая плата за мастацтва? [illegible]

— Мне не раз даводзілася глядзець спектаклі ў нашым клубе,— [illegible]

[illegible] года стаў народным тэатрам. Прызнанне заслуг адначасова нагадвае і аб адказнасці. Гэта добра разумеюць і калектыў і яго рэжысёр П. Высоцкі. У рэжысёра, які нядаўна ўзначаліў тэатр, хапае клопату. Бо кожнаму ўдзельніку трэба дапамагчы раскрыць усе яго здольнасці. Акрылены ганаровым давер'ем, калектыў гарача ўзяўся за працу. Яго вялікая ўдача — спектакль «Лявоніха на арбіце». Уласніцкія інстынкты на кожным кроку ўступаюць у непрымірымую супярэчнасць з жыццём сённяшняй калгаснай вёскі — вось асноўная думка п'есы, якая ярка выяўлена выканаўцамі. Добры ансамбль, востры камедыйны рытм і, галоўнае, рад сталых акцёрскіх работ — галоўныя вартасці спектакля.

У пушкінскія дні ў народным тэатры былі паказаны фрагменты з «Барыса Гадунова» і трагедыі «Моцарт і Сальеры». Цяпер паралельна рэпеціруюцца некалькі п'ес: «Блакітная рапсодыя» М. Пагодзіна, «Згублены сын» А. Арбузава і «Фларэнтыйская трагедыя» А. Уайльда. Што і казаць, нагрузка вялікая. І тым не менш артысты тэатра — частыя госці ў гледачоў раёнаў вобласці. А як жа інакш! Калектыў называецца народным, і таму ён проста абавязаны ісці насустрач самаму шырокаму гледачу.

Ужо сёлета спектаклі «Лявоніха на арбіце» і «Не ўсё кату масленіца» прагледзелі жыхары Жабінкі і Драгічына, Кобрына і Ганцавіч, калгаснікі сельгасарцелі «Новы шлях» Ляхавіцкага раёна, многіх іншых блізкіх і далёкіх ад Брэста месц. У артыстаў-аматараў шмат цяжкасцей. І, бадай, галоўная з іх—адсутнасць транспарту. Вось каб мець аўтобус... Няхай старэнькі, ды свой! Добра, што яшчэ абласны Дом народнай творчасці дае агітмашыну, калі яна вольная. Але так бывае не часта. Вось і даводзіцца дамаўляцца з рознымі «багатымі» ўстановамі і арганізацыямі, траціць на гэта сілы, нервы і сродкі. Ясна: маладому народнаму тэатру брэсцкіх чыгуначнікаў трэба дапамагчы. Ён у сто разоў заплаціць за гэтую падтрымку мастацтвам, да якога так цягнуцца людзі.

Мерна і выразна б'ецца працоўны пульс пагранічнага Брэста. Пасля гістарычнага XXII з'езда партыі жыць і працаваць стала асабліва цікава і радасна. І калі вечарамі загараюцца агні ля пад'езда клуба чыгуначнікаў, гэта значыць, што першы народны тэатр горада над Бугам пачынае справу выхавання чалавека камуністычнага заўтра.

У Мінскім інстытуце замежных моў адбыўся вечар, прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння вялікага англійскага пісьменніка Чарльза Дзікенса. Быў паказаны спектакль на англійскай мове «Малышка Дорыт», сцэна з «Алівера Твіста» і «Запісак Піквікскага клуба».

На здымку сцэна са спектакля. У ролі Дорыт—студэнтка 4 курса Валянціна Бусел, у ролі Артура Кленема—студэнт 3 курса Яўген Маслыка.

Фота М. ЗІСМАНА.

КНІЖЧЫН ТЫДЗЕНЬ

Тыдзень дзіцячай кнігі — мерапрыемства традыцыйнае. Яно праводзіцца два, а то і тры разы ў год. І кожны раз надоўга застаецца ў памяці маленькіх чытачоў. Дзецям патрэбна гэтая шчырая сяброўская дружба з пісьменнікамі. Яны хочуць ведаць, як пішуцца кніжкі, што новага створана празаікамі і паэтамі за апошні час, якія творы выйдуць хутка з друку і пра што расказваюць яны. Шчыра кажучы, гэтая дружба не менш патрэбна і пісьменнікам. Апошнія не толькі выслухоўваюць «заяўкі» сваіх юных чытачоў, але і іншы раз і папрокі за няўдалы верш ці апавяданне. За гэта не крыўдзяцца.

Днямі вялікая група беларускіх пісьменнікаў раз'ехалася па гарадах і вёсках Беларусі, каб у дні веснавых канікул сустрэцца з маленькімі аматарамі кніжак.

Адна з традыцыйных сустрэч адбылася днямі ў Палацы культуры прафсаюзаў Мінска. У вялікай глядзельнай зале—чырвоныя гальштукі. Вельмі прыемна было пачуць, як хлопчык, вучань пятага ці шостага класа, углядаючыся на сцэну, упэўнена гаварыў свайму сябру: «Вунь Янка Маўр, Алесь Якімовіч, Станіслаў Шушкевіч, Эдзі Агняцвет...» Яго перабівае сябра:

— А гэта Сяргей Грахоўскі і Язэп Семіжон.

У аднаго і ў другога вучня шмат кніг беларускіх пісьменнікаў. Сёння біблятэчка папоўніцца: у Палацы ёсць кіёск з новымі кнігамі.

Кніжчын тыдзень тут пачаўся даволі арыгінальна — гукамі піянерскіх фанфар, рапартамі аб піянерскіх справах, чытаннем вершаў савецкіх паэтаў і самым цікавым — парадам кніг. Маленькія чытачы расказалі пра змест твораў «ТВТ» Я. Маўра, «Ён быў піянерам» Я. Курто, «Каля Броннай гары» В. Шымука, «У разведку ішоў хлапчук» В. Марозава.

Затым слова было прадастаўлена пісьменнікам. Яны чыталі вершы, урыўкі з апавяданняў.

У госці да школьнікаў прыйшлі таксама артысты Беларускага тэатра юнага гледача. Яны паказалі спектакль «На граніцы».

Казкі. Фотаэцюд Ул. Крука.

Падзеі. Факты. Навіны

□ Калектыў работнікаў кінасеткі Лунінецкага раённага аддзела культуры датэрмінова выканаў квартальны план па кінаабслугоўванню насельніцтва.

Кінаўстаноўкамі раёна дадзена 2585 кінасеансаў, якія наведала звыш 175 тысяч гледачоў.

□ Пры Брэсцкім доме народнай творчасці пачаў працаваць клуб кінафотааматараў. Тут атрымліваюць кансультацыі каля 50 чалавек: рабочых, служачых, студэнтаў.

□ Пры Барысаўскім краязнаўчым музеі працуе школа грамадскіх прафесій. Школа рыхтуе пазаштатных экскурсаводаў і кіраўнікоў турысцкіх груп.

□ У народным універсітэце, які працуе пры Полацкім гарадскім доме культуры, адбыліся чарговыя заняткі. Перад слухачамі з лекцыяй на тэму «Маладая беларуская паэзія» выступіў В. Лукша.

ЖЫВЕ Ў ВЁСЦЫ ІНТЭЛІГЕНТ...

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

нас нязручнасць і перашкода ў рабоце. І недалёка той час—я веру ў гэта—калі мы здолеем купіць на месцы і малако, і масла, і мяса, і гародніну, і бульбу і нам непатрэбны будуць ні каровы, ні зямельныя ўчасткі. Не трэба будзе і папракаць нас за гэта.

А пакуль, часам, атрымліваецца вось што. Малады спецыяліст прыязджае ў вёску. У яго многа запалу, жадання добра працаваць. Але сутыкаецца ён з цяжкасцямі, і глядзіш, мала што засталося ў чалавеку ад былога запалу. Замкнуўся ў «коле»: работа—дом—работа. Яго пачынаюць называць абывацелем. Не буду аспрэчваць, можа, нават і справядліва. Але нярэдка называюць тыя, хто павінен узяць на сябе частку віны за тое, што малады спецыяліст ператварыўся ў абывацеля.

Часам перад намі ставяць пытанне: «Чаму ў вёсцы так замкнёна, ізалявана жывуць і настаўнік, і ўрач, і аграном?» Ізалявана... Не, гэта зусім не тое слова. Праўда, мы не часта сустракаемся, не вядзём дыспутаў па пытаннях музыкі, літаратуры і мастацтва. Ды што таіць, сучасную літаратуру мы часта слаба ведаем, а музыку і мастацтва да таго ж і не разумеем. І гэта, як кажуць, наша не віна, а бяда. Але сказаць: «ізалявана, замкнёна» жывём—гэта будзе няпраўда. Адна з нашых настаўніц пачатковых класаў доўга і з вялікімі цяжкасцямі будавала сабе дом. І вось няшчасце—дзеці падпалілі стружкі, і ўсё пайшло дымам. Але гэтую жанчыну не пакінулі ў бядзе. І настаўнікі, і ўрачы, і работнікі сельсавета і ветучастка —усе дапамаглі. Праз некалькі месяцаў дом адбудавалі. Ніхто не збіраў для гэтага сходаў, не гаварыў палымяных прамоў—усе разумелі, што чалавека нельга пакінуць у бядзе, неабходна памагчы, і памаглі.

Ці ўспамінаецца наступны выпадак.

Некалькі гадоў назад у Валеўскай бальніцы працаваў фельчар Мікалай Васільевіч Манько. Ён вёў ціхае жыццё, асабліваrа ўдзелу ў грамадскай рабоце не прымаў. І вось аднойчы каля бальніцы абарваліся правады электраперадачы і трапілі на дзяцей, якія забаўляліся пад імі. Пачуўся пранізлівы дзіцячы крык. Мікалай Васільевіч выбягае з бальніцы, хапае голымі рукамі за провад, адцягвае яго... і гіне. Дзеці выратаваны, хаця свае засталіся сіротамі. І гэта зрабіў чалавек, якога некалькі год узапар абвінавачвалі ў мяшчанстве і абывацельшчыне, які ведаў толькі бальніцу—дом—і зноў бальніцу. Не, Манько—гэта быў не мешчанін, гэта сапраўдны, наш, савецкі чалавек, які жыў і памёр у імя жыцця другіх людзей.

Навошта я прыводжу ўсе гэтыя прыклады? Я хачу сказаць, што пераважная большасць сельскіх інтэлігентаў — сапраўдныя людзі, якія любяць сваю працу і бачаць у ёй сэнс жыцця. Якія б перашкоды перад намі ні стаялі, мы стараемся іх адолець. Сельскія ўмовы не перашкаджаюць нам павышаць свае веды, весці нават навуковую работу. Так, настаўнік Валеўскай школы В. Ускоў канчае сёлета Маскоўскі універсітэт і на аснове архіўных матэрыялаў піша дыпломную работу «Прамысловасць і пралетарыят Гродзенскай губерні ў канцы XIX стагоддзя». Былы загадчык Валеўскай бальніцы тав. Кунцэвіч паступіў у ардынатуру пры Гродзенскім медыцынскім інстытуце, загадчык ветучастка А. Герасенкаў завочна канчае Маскоўскую ветэрынарную акадэмію і г. д.

Але навошта лішнія цяжкасці і перашкоды? Прытым, як я ўжо сказаў, не неадольныя, не заканамерныя? Чаму за васемнаццаць гадоў работы ў школе я чуў з вуснаў шматлікіх інспектараў і пахвалу, і папрокі, і разумныя парады, і педантычныя настаўленні. Але ніколі ніхто не спытаў у мяне, што перашкаджае мне ў рабоце, якой дапамогі чакаю я ад нашай грамадскасці, органаў народнай асветы. Прычыны ўсяго дрэннага шукалі толькі ва мне, у маёй рабоце.

Ні прафсаюз, ні раённы аддзел народнай асветы, ні аддзел аховы здароўя, ніякай работы з сельскай інтэлігенцыяй не вядуць. Добрая лекцыя—для нас гэта цэлае свята. На жаль, свята такое бывае вельмі рэдка, бо пра арганізацыю лекцый для сельскай інтэлігенцыі ніхто не клапоціцца.

А дарэмна! Больш уважлівыя адносіны да сельскай інтэлігенцыі неабходны. І з інтэлігенцыяй трэба працаваць, усяляк актывізаваць яе грамадскую дзейнасць. Думаць трэба і пра яе культурны адпачынак.

... Жыве ў вёсцы інтэлігент. Жыве і робіць пачэсную, высакародную справу. Шмат у яго клопатаў, шмат дум. Некаторымі з іх мне захацелася падзяліцца на старонках газеты.

Карэліцкі раён.

У САЮЗЕ МАСТАКОЎ БССР

Сустрэчы беларускіх мастакоў з гледачамі на выстаўках і ў майстэрнях, за «круглым сталом» таварыскай дыскусіі аб сучаснай тэме ў жывапісу, скульптуры і графіцы — сталі добрай традыцыяй, сродкам эстэтычнага выхавання народа, развіцця добрых густаў.

З 15-га па 22 красавіка ў рэспубліцы ў чацвёрты раз будзе праведзены «Тыдзень выяўленчага мастацтва» ў мэтах шырокай прапаганды новых твораў, якія падрыхтаваны напярэдадні і пасля гістарычнага XXII з'езда КПСС.

Тэма гераічнага подзвігу савецкіх людзей у будаўніцтве камунізма будзе асноўнай у экспазіцыях. Мастакі выступаюць з творчай справаздачай напярэдадні адкрыцця ў Маскве (у маі) Другога Усесаюзнага з'езда мастакоў.

У час «Тыдня» ў Мінску ў салоне на Ленінскім праспекце адкрыецца вясенняя выстаўка жывапісу, скульптуры і графікі. Трактаразаводцы сустрэнуцца ў сваім клубе з майстрамі станковай графікі каля іх палотнаў.

Экспазіцыя сатыры наладжваецца ў клубе будаўнічага трэста, пейзажаў С. Каткова — у кінатэатры «Камсамолец», тэатральных эскізаў і макетаў — у Тэатры оперы і балета.

Рыхтуюцца выстаўкі новых твораў у Брэсце і Гродна, у Віцебску і Гомелі, для воінаў Савецкай Арміі і пагранічнікаў.

Кампазіцыі і малюнкі А. Волкава размесцяцца ў клубе «Салігорскбуда».

Лекцыі на тэмы сучаснага выяўленчага мастацтва будуць прачытаны для студэнтаў мінскіх вышэйшых навучальных устаноў і на буйных прадпрыемствах сталіцы.

Гутаркі мастакоў з гледачамі адбудуцца ў мастацкім музеі, у майстэрнях жывапісцаў і скульптараў, у клубах і кінатэатрах, у цэхах аўтамабільнага, трактарнага, фарфора-фаянсавага і іншых заводаў.

Для падрыхтоўкі і правядзення «Тыдня выяўленчага мастацтва» створана камісія ў складзе З. Азгура, Я. Красоўскага і Я. Ціхановіча.

ПІСЬМЕННІК І ПУБЛІЦЫСТ

Споўнілася 130 год з дня нараджэння і 70 год з дня смерці пісьменніка і публіцыста Вінцэся Каратынскага (1831—1891). Творчая спадчына яго мала даследавана. Больш таго, няма нават адзінага погляду на ідэйныя пазіцыі пісьменніка: адны лічаць яго дэмакратам, другія—кансерватарам. Так, Г. Кісялёў сцвярджае («Полымя» № 5, 1961), што В. Каратынскі не ўспрыняў «дэмакратычных ідэй свайго настаўніка» Ул. Сыракомлі. І для такога сцвярджэння, на першы погляд, ёсць падставы: у 1858 г. паэт прысвяціў Аляксандру II верш «Уставайма, браццы, за дзела, за дзела!» і за гэта заслужыў у польскім друку мянушку «адступніка». З другога боку, сам Сыракомля і некаторыя іншыя польскія літаратары мінулага стагоддзя вельмі высока цанілі Каратынскага якраз за яго дэмакратызм. Дзе ж ісціна?

Вінцэсь Каратынскі нарадзіўся ў вёсцы Селішча былога Навагрудскага павета Мінскай губерні ў сям'і селяніна. Як зазначыў сын Вінцэся — Бруна Каратынскі, гэтая сям'я была беларускай па паходжанню і раней мела беларускае прозвішча Каратай. З вялікімі цяжкасцямі Вінцэсь атрымаў адукацыю і стаў працаваць хатнім настаўнікам на Навагрудчыне. У 1855 г. Каратынскі пачаў супрацоўнічаць у перыядычным друку. Да таго ж часу адносіцца і яго знаёмства з Ул. Сыракомлям, які запрасіў маладога пісьменніка да сябе ў Барэйкаўшчызну ў якасці «сакратара і памочніка». У Барэйкаўшчызне Каратынскі ўсур'ёз заняўся літаратурнай творчасцю. Там былі ім напісаны многія вершы на польскай і беларускай мовах, некалькі польскіх паэм і «гутарак». Адначасова паэт рабіў пераклады з французскай (Беранжэ), чэшскай (Ганка, Жытэк) і іншых моў.

Да нас дайшлі толькі тры беларускія вершы Каратынскага: ужо названы «Уставайма, браццы, за дзела, за дзела!», запіс у альбоме А. Вярыгі-Дарэўскага, а таксама элегія «Туга на чужой старане», упершыню надрукаваная ў №№ 49—50 «Нашай нівы» за 1912 г. Праўда, акадэмік Я. Карскі, а ўслед за ім і М. Гарэцкі прыпісвалі В. Каратынскаму яшчэ «Гутарку старога дзеда». Але, як пераканаўча даказаў Г. Кісялёў, гэты твор хутчэй за ўсё належыць В. Дуніну-Марцінкевічу. Трэба адзначыць, што беларускіх твораў Каратынскі напісаў значна больш. У № 41 беластоцкай газеты «Ніва» за мінулы год змешчаны артыкул М. Канапацкага «Над мемуарамі Бруна Каратынскага». Там паведамляецца, што ў сямейных архівах Каратынскіх доўгі час захоўваліся неапублікаваныя беларускія вершы паэта. В. Каратынскі ў свой час хацеў уключыць іх у зборнік «Чым хата багата, тым рада». У 1912 г. «Наша ніва» звярнулася да нашчадкаў В. Каратынскага з прапановай выдаць неапублікаваныя творы іх бацькі. Але адказу з Варшавы не было. Польскі даследчык Т. Туркоўскі паведамляў у 1937 г., што паперы В. Каратынскага па-ранейшаму захоўвае яго сям'я. Аднак, як піша М. Канапацкі, большасць з іх згарэла ў часе варшаўскага паўстання 1944 г.

З названых вершаў Каратынскага найбольшую ідэйную і мастацкую вартасць мае элегія «Туга на чужой старане». Яна вызначаецца шчырай любоўю да роднай «зямліцы», па гучанню блізкая да народных песень. Тая ж любоў да роднага краю і ў вершы, запісаным 23 кастрычніка 1858 г. у альбоме Арцёма Вярыгі-Дарэўскага. Найбольш пярэчанняў выклікае верш «Уставайма, браццы, за дзела, за дзела!». На першы погляд, ён і сапраўды ўслаўляе новага цара Аляксандра II і яго прыезд у Вільню. Але, па-першае, нельга забываць, што ў ацэнцы першых крокаў дзейнасці новага цара памыляліся нават такія розумы, як Герцэн, Чарнышэўскі, а, па-другое, дастаткова ўважліва ўчытацца ў верш Каратынскага, дастаткова параўнаць яго са змешчанымі ў тым жа адрасе літоўскім вершам, аналагічнымі творамі Адынца, Ходзькі, каб убачыць, што паміж імі вялізарная розніца. Адынец, Ходзька, Тышкевіч і невядомы літоўскі аўтар славасловяць імператару, не знаючы межаў. Іх вершы — суцэльная рыторыка. Каратынскі ж даволі празрыста гаворыць, што над беларускім краем пануе непраглядная ноч, што цяжка жывецца мужыку-беларусу ў «чорнай святліцы». Паэт нідзе не называе імя цара. Праўда, у вершы Каратынскага ідзе гутарка аб узыходзе сонца, прыбыцці «Вялікага Гаспадару краю», але, на мой погляд, тут аўтар не мае на ўвазе цара. Каратынскі прадугадвае падзеі, якія наспявалі тады ў краіне, заклікае да актыўнасці, да справы.

Аб тым, што Каратынскі быў дэмакратам, найбольш пераканаўча сведчаць яго польскія вершы. У розны час і ў розных бібліятэках мне ўдалося адшукаць сем кніжак Каратынскага на польскай мове. Асаблівую цікавасць для нас маюць «Чым хата багата, тым рада» і «Таміла».

Зборнік «Чым хата багата, тым рада» (Вільня, 1857) быў першай кніжкай маладога паэта. Па гэтай прычыне настаўнік і сябра Каратынскага Ул. Сыракомля напісаў для зборніка прозай і вершам невялікую прадмову «Слоўца да чытача». Вельмі высока адгукнуўшыся аб асобе пачынаючага аўтара, указаўшы на народныя вытокі яго творчасці, Сыракомля раіць яму плакаць разам з народам у часіны пакут, смяяцца — у часіны вяселля, указваць «братам іх вышэйшыя мэты». Быццам у адказ на гэты заклік, Каратынскі піша ў вершы «Пастрыжэнне», што ў хаце сваёй паэзіі ён можа пачаставаць чытача толькі хлебам з мякінаю — дзе знайсці лепшыя прысмакі ў час народнага ліхалецця?! Але калі над роднай вёскай «тры сонейкі (!) заззяюць і душу агорне вясёласць», тады паэт запросіць землякоў на іншую бяседу, «на песні—не такія ўжо песні!» Вера ў тое, што хутка адбудуцца перамены, узыйдзе сонца свабоды, гучыць таксама ў вершах «Першы дзень вясны», «Любоў». Асобныя вершы зборніка —апрацоўкі беларускіх народных песень («Сірата», «Два каханні» і інш.).

Аднак найбольшая творчая ўдача Каратынскага — «абразок з народнага жыцця» «Таміла» (Вільня, 1858). Паэма пачынаецца са звароту да «старога суседа» Нёмана, да старой наднёманскай вёскі. Паэт прыходзіць сюды, але не можа спакойна адпачываць, бо бачыць, як сяляне паліваюць потам ніву, бачыць худую жывёлу, хаціны бы на кастылях, дзяцей «босых, напаўраздзетых». Не лёгка жывецца і старому Таміле: трэба пракарміць дзяцей, пачата апошняя буханка хлеба. Стараста Кандрат Луста і «добры» пан раяць Таміле прадаць за падаткі апошнюю жывёліну — пярэстага коніка. Даведзены да адчаю, селянін ідзе на злачынства і канчае трагічна. На прыкладзе Тамілы аўтар сцвярджае, што так далей працягвацца не можа, што ў грамадстве трэба ўстанавіць такую ж гармонію, якая існуе ў прыродзе. Паэма заклікае не азірацца на ідэалізаванае мінулае, а дзейнічаць, бо «сама зямля ўраджай не дасць, трэба яе апрацоўваць у цяжкіх клопатах».

Як вядома, ні Дунін-Марцінкевіч, ні Вярыга-Дарэўскі, ні іншыя тагачасныя беларускія аўтары тэорыяй літаратуры нідзе спецыяльна не займаліся. Аб іх поглядах на мастацтва мы можам меркаваць толькі ўскосна. У гэтай сувязі вялікую цікавасць маюць для нас «тлумачэнні» да паэмы «Таміла». У іх Каратынскі выклаў, часта карыстаючыся эзопавай мовай, свае думкі аб жыцці і мастацтве. Хаця паэт не ўжывае тэрмінаў «ідэйнасць», «рэалістычнасць», але, па сутнасці, змагаецца за іх. Яго погляды на прыгожае ў мастацтве маюць на сабе адбітак эстэтыкі Чарнышэўскага.

Пяру Каратынскага належыць таксама некалькі літаратуразнаўчых і гістарычных даследаванняў: «Некалькі падрабязнасцей аб сям'і, месцы нараджэння і маладосці Адама Міцкевіча» (Вільня, 1861), «Саламон Рысынскі» (Вільня, 1863), «Цёлэк» (Варшава, 1867), «Духоўнікі» (Варшава, 1866).

У гэтым артыкуле не закранута багатая публіцыстыка Каратынскага. Пераехаўшы пасля паражэння паўстання 1863 г. у Варшаву, ён амаль 30 гадоў быў супрацоўнікам «Газеты варшаўскай», многа пісаў для часопісаў «Тыгоднік ілюстраваны» і «Тыгоднік повшэхны». Яго пяру належыць многа нарысаў і ўспамінаў аб грамадскім і культурным жыцці ў Літве і Беларусі. Памёр Каратынскі ў 1891 г.

І яшчэ адна акалічнасць прыкоўвае нашу ўвагу, калі гутарка ідзе пра В. Каратынскага. Ён быў сакратаром, а затым і выдаўцом Ул. Сыракомлі, захоўваў архіў «сельскага лірніка». У гэтым архіве знаходзіліся і беларускія вершы Сыракомлі. Магчыма, што яны захаваліся ў той частцы папераў Каратынскага, якая ўцалела ў час апошняй вайны і цяпер, як паведамляе М. Канапацкі, перададзена ў дзяржаўны архіў. Ва ўсякім выпадку, пошукі трэба працягваць. Ад іх залежыць і канчатковае вызначэнне аўтарства «Гутаркі старога дзеда», і канчатковая ацэнка асобы самога Вінцэся Каратынскага. Адно ясна ўжо і цяпер: нягледзячы на некаторыя заблуджэнні (аб іх не гаварылася ў артыкуле), ён быў шчырым народалюбцам. Няма пераканаўчых доказаў таго, што Каратынскі не ўспрыняў дэмакратычных ідэалаў Сыракомлі. Наадварот, ён, як селянін па паходжанню, у многіх пытаннях быў значна лявей свайго настаўніка.

А. МАЛЬДЗІС.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-20-54, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 12828

Друкарня выдавецтва «Звязда».